

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra společenských věd

Diplomová práce na téma

Makroekonomické ukazatele a jejich využití při výuce občanské výchovy

The Macroeconomic Indicators and theirs
Applications by Teaching of Civic Education

Autorka: Jana Erhartová

Studijní obor: NJ – OV / ZŠ

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

České Budějovice 2010

Bibliografická identifikace:

Název diplomové práce: Makroekonomické ukazatele a jejich využití při výuce občanské výchovy

Pracoviště: České Budějovice, Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta,
Katedra společenských věd

Autorka: Jana Erhartová

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor: Učitelství německého jazyka a občanské výchovy pro
2. stupeň ZŠ

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Pavel Hejtman, CSc.

Rok obhajoby: 2009/2010

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací vypracovala samostatně a použila pouze prameny, které cituji a uvádím v Seznamu literatury a internetových zdrojů.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 23. dubna 2010

Jana Erhartová

Děkuji vedoucímu diplomové práce PhDr. Pavlu Hejtmanovi, CSc.
za cenné rady, připomínky a velmi ochotné metodické vedení práce.

Obsah

ÚVOD	8
------------	---

Kapitola 1

Výchova k občanství a výběr socioekonomických ukazatelů pro potřeby

výuky	12
1.1 Výchova k občanství	12
1.2 Charakteristika socioekonomických ukazatelů	15
1.3 Volba socioekonomických ukazatelů	16
1.4 Meze využití socioekonomických ukazatelů	17

Kapitola 2

Základní stručná charakteristika státu, hospodářství a makroekonomické ukazatele (na příkladu České republiky) .....

2.1 Česká republika	20
2.2 Pozadí vzniku samostatné ČR	21
2.3 Členění ČR	22
2.4 Ekonomika ČR a makroekonomické ukazatele	23
2.5 Kritika hlavního makroekonomického ukazatele ekonomické úspěšnosti	26

Kapitola 3

Alternativní ekonomické přístupy .....

3.1 Index kvality života – Quality of Life	27
3.1.1 Výzkum měst z hlediska kvality života 2009	32
3.1.2 Kvalita života v České republice	36
3.2 Index štěstí – Happy Planet Index	40
3.2.1 Životní spokojenost a průměrná délka života	43

3.2.2 Ekologická stopa	44
3.2.3 Výpočet ekologické stopy	46
3.2.4 Caerphillský index	48
3.3 Rozvojové cíle tisíciletí – Human Development	54
3.3.1 Dosavadní výsledky stanovených cílů	55
Kapitola 4	
Pokus o využití tématu v hodinách výchovy k občanství	57
4.1 Metodický úvod	57
4.1.1 Komparace ukazatelů	60
4.1.2 Vysvětlení v kontextu	61
4.2 Koncept experimentálních hodin	61
Téma: Životní úroveň	64
Téma: Problémy současného světa	70
Téma: Životní spokojenost, štěstí	73
ZÁVĚR	76
Seznam literatury a internetových zdrojů	79
Seznam tabulek a obrázků	86
Seznam grafů v experimentální hodině	87
Příloha	88

Anotace

Práce se zabývá výběrem socioekonomických ukazatelů pro potřeby výuky v předmětu výchova k občanství.

V teoretické části jsou hlavním stěžejním bodem alternativní ekonomické přístupy pro zjišťování stavu ekonomiky, které nejsou zaměřeny pouze na tržní systém státu, ale které berou v úvahu i životní podmínky a pocity obyvatel. Těmito ukazateli jsou především index kvality života, index štěstí a rozvoj lidstva pod patronací OSN.

Praktická část je zaměřena na výběr, komparaci a kontext výše zmiňovaných ukazatelů v experimentálních hodinách výchovy k občanství na druhém stupni základní školy.

Cílem práce je nastínění možnosti zakomponování makroekonomických ukazatelů do vyučování a jejich možné či nemožné pochopení ještě nevypělými občany – žáky.

Annotation

The thesis focuses on the selection of socioeconomic indicators used in the educational process in the subject of Education for Citizenship.

The central points in the theoretical part are approaches for recognition of the state economy which focus not only on the market system of a state but also take into account living conditions and feelings of the inhabitants. These indicators are mainly the Quality of Life, Happy Planet Index and the Human Development Index under OSN.

The practical part concentrates on the selection, confrontation and context of the indicators in experimental lessons of Education for Citizenship at elementary school.

The aim of this thesis is to show the possibilities of integrating the macroeconomic indicators into lessons at school and what the level of understanding is of such terms by pupils.

Úvod

Tématem diplomové práce jsou makroekonomické ukazatele, jejich konfrontace s řadou dalších ekonomických informací a následné návrhy na posuzování z hlediska jejich využití v hodinách občanské výchovy. Obecně se tyto ukazatele vážou na ekonomický potenciál země, na národní hospodářství, popisují jeho výkonnost a konstatují se v nich mnohé ekonomické parametry. Jsou udávány většinou v hodnotových, tj. peněžních jednotkách, případně jsou vztaženy k jiným ukazatelům či mohou vyjadřovat míry růstu nebo změn ekonomické situace a potom jsou vyjadřovány v procentech.

Je zřejmé, že se na základě těchto ukazatelů posuzuje stav a vývoj ekonomiky, mne však v tématu zaujala myšlenka, nakolik je možné jejich využití v pedagogické praxi na základní škole. To znamená, nakolik mohou informace o makroekonomických ukazatelích působit u recipientů, tedy žáků na základní škole, a jsou-li vůbec schopni postřehnout, o čem vypovídají. S tímto tématem je pevně spjata občanská výchova na druhém stupni základních škol. V předmětu je nastaven určitý rámeček ekonomie, se kterým se musejí žáci vypořádat. Jako budoucí učitelku mne tedy zajímalo, zda je možné zlepšit povědomí žáků o národním hospodářství s využitím těchto náročných ukazatelů.

Protože existence hospodářských procesů je objektivní, a stejně tak i makroekonomické ukazatele, vzniká tím problém zakomponování jejich pochopení i ve výuce občanské výchovy, popřípadě v dalších předmětech, například zeměpisu. Právě v zeměpisu i v občanské výchově potřebujeme pro charakteristiku dané země využívat geograficko-hospodářské ukazatele, jimiž jsou počet obyvatel, rozloha, povrch, poloha, průmysl a výroba v zemi nebo zahraniční obchod. Tyto informace nám pak slouží ke komparaci se státy celého světa. Vypovídají o potenciálu a o postavení země. V dalším využití těchto ukazatelů se posléze oba předměty rozcházejí. V ekonomii nás více zajímá národní hospodářství, které se odvíjí od těchto geografických ukazatelů, kdežto v zeměpisu se geografická a hospodářská data konstatují bez těsnější souvislosti.

Cílem diplomové práce je stručně charakterizovat základní makroekonomické ukazatele¹, případně i jejich alternativy², které jsou v současné době pro popis socioekonomické úrovně zemí používány, a dále provést jejich základní srovnání a zvážit, které z nich by mohly být vybrány pro využití ve výuce občanské výchovy na základní škole. Dále bylo pro mne důležité rozhodnout, v jakém kontextu je do výuky zařadit, případně jak provádět na jejich základě komparaci jednotlivých zemí nebo regionů.

Zvolila jsem si soubor socioekonomických ukazatelů a po jejich stručné charakteristice jsem se pokusila shrnout následné možnosti vysvětlení a výuky pro prostého občana/žáka. Obsahové zaměření práce proto nespočívá v odbornosti a popisu tzv. „tvrdých“ makroekonomických ukazatelů.

Pro dosažení uvedeného cíle jsem použila metodu heuristickou, a to zejména pro vyhledávání konkrétních socioekonomických ukazatelů včetně alternativ k makroekonomicky vzniklým indikátorům na bázi národních účtů. Zaměřila jsem se také na metodiku těchto ukazatelů, jejíž zvládnutí je i pro učitele na základní škole nezbytné.

Další aplikovaná metoda – metoda výběru – se vztahuje k výuce, k přiměřenosti zvolených ukazatelů pro hodiny z hlediska dosažené úrovně vzdělání žáků na příslušném stupni. Nápomocni mi byly Rámcový vzdělávací program, Bílá kniha, osnovy a učebnice občanské výchovy³.

Ve druhé části práce, tj. v kapitole 4 pojmenované Pokus o využití tématu v hodinách výchovy k občanství, jsem pro výuku použila metodu výkladu, jenž v sobě zahrnuje obsahové náležitosti, a to podle stupně dosaženého vzdělání či

---

¹ Základní makroekonomické ukazatele České republiky jsou dostupné například z: ČSÚ. Rychlé informace - archiv, 2010; URL: http://notes2.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rychle_informace_archiv [11.4.2010].

² Index kvality života – viz Literatura [17, 21, 37, 41, 45].
Index štěstí – Literatura [18, 26, 27].
Rozvojové cíle – Literatura [28, 29, 30].

³ Viz Literatura [22, 23, 34, 35, 36, 52].

věku a podle kontextu vymezeného školním vzdělávacím programem a aktuálností ve výuce občanské výchovy. Zároveň jsem brala v úvahu využití didaktických zásad, které jsou pro hodiny nezbytné.

Výše uvedenému záměru a metodám⁴ byla podřízena i struktura práce. Kapitoly 1, 2 a 3 představují teoretickou část práce. Nejprve jsem se zaměřila na charakteristiku předmětu výchovy k občanství, který je zařazen do kontextu RVP. Zabývám se zde i volbou a hranicemi využití socioekonomických ukazatelů v hodinách občanské výchovy, které jsou pro žáky snáze pochopitelné, protože obsahují i tzv. „měkká“ data.

Ve druhé kapitole se zabírám ekonomikou státu na příkladu České republiky, kde je brán zřetel i na geografické ukazatele, a následuje obecný popis makroekonomických ukazatelů s kritikou hrubého domácího produktu jako neúplného indikátoru ekonomické úspěšnosti.

Kapitola 3 zahrnuje alternativní ukazatele makroekonomického hlediska. Pro práci jsem si vybrala index kvality života (Quality of Life), index štěstí (Happy Planet Index) a rozvoj lidstva (Human Development).

Na praktickou část práce je zaměřena kapitola 4. Zabývá se didaktickými možnostmi a výběrem upotřebení makroekonomických ukazatelů. V závěru uvádím experimentální hodiny, které jsou možné pro inspiraci k výuce o socioekonomických ukazatelích.

K tomu je patrně zajímavé uvést, že už ve třetí třetině minulého století probíhá diskuze mezi ekonomy, sociology, politiky a environmentalisty o tom, nakolik jsou makroekonomické agregáty důležité pro měření a mapování ekonomického a sociálního pokroku v jednotlivých zemích nebo globální ekonomice vůbec. Objevují se i názory, že tradiční makroekonomické ukazatele na bázi národních účtů z 30. let 19. století mají být nahrazeny méně ekonomickými ukazateli, které

---

⁴ Metody jsou důležitou součástí každého bádání, které plánovitým postupem směřují k nalezení nových poznatků. Metody mohou být přímé a nepřímé, srovnávací, geografické, retrogresivní či progresivní. Více o tom nalezneme např. v publikaci Havránek, J.; Myška, M.; Paclík, J. Úvod do studia dějepisu. Praha: SPN, 1967. č. 73-01-07.

berou v úvahu nejen výkonnost ekonomiky, ale i další faktory ovlivňující život jednotlivce, rodiny, obyvatel⁵. Těmito koncepty mohou být dále uváděné kvalita života nebo index štěstí.

Právě tento nový způsob ekonomického myšlení je podnětný při vzdělávání mladé generace, neboť není úzce odborný a je mnohem lépe výukově přijatelný.

Dalším momentem, který zasáhl do diskuze a faktické prezentace údajů o ekonomickém rozvoji civilizace, byl řetězec akcí v souvislosti s rokem 2000, který byl připomínán jako rok konce druhého milénia. Pod patronací OSN došlo k vydání rozsáhlých studií a prezentací o stavu lidstva a úkolech pro zlepšení situace ve světě. Pozornost, která byla věnována rozvoji civilizace, však není brána z hlediska metodických postupů měření, ale poukazuje otevřeně na skutečnost, že bohatství je ve světě nerovnoměrně rozloženo, existují tudíž státy skutečně velmi chudé a státy velmi bohaté, kam se řadí mimo jiné i Česká republika⁶.

Předmětem, který je nejhodnější k diskusi o těchto nových ekonomických koncepcích, se mi jeví právě výchova k občanství. Přestože není v RVP pro tyto hodiny stanovena časová dotace, školy obvykle vyhražují výchově k občanství samostatnou hodinu, a to jedenkrát týdně. Záleží na učiteli/učitelce, který socioekonomický údaj si pro výuku zvolí.

---

⁵ Viz Human Development; URL: <http://hdr.undp.org/en/humandev/> [28] nebo také United Nations Millennium Development Goals; URL: <http://www.un.org/millenniumgoals/> [49].

⁶ V souvislosti s výsledky činnosti a studií WB, OSN, MMF, OECD a také v souvislosti se zavedením národních účtů v naprosté většině zemí světa je ve statistikách vykazována tzv. geonomenklatura, tj. klasifikace zemí publikovaná Eurostatem na nařízení Evropské komise od roku 1999. Slouží pro potřeby statistiky zahraničního obchodu uvnitř i mimo Evropskou unii. ČSÚ zavedl o rok později odvozenou verzi klasifikace na základě geografických a ekonomických zón. Každá země má svůj třímístný numerický a dvoumístný alfabertický kód a název (např. Česká republika – 061 – CZ).

Dostupnost klasifikace zemí na: ČSÚ. Klasifikace zemí CZ – GEONOM, 2005; URL: <http://www.czso.cz/csu/2004edicniplan.nsf/p/0003-04> [11.4.2010].

Kapitola 1

Výchova k občanství a výběr socioekonomických ukazatelů pro potřeby výuky

1.1 Výchova k občanství

Výchova k občanství pomáhá mladému člověku orientovat se ve společenském dění, reagovat na různé životní situace a problémy, začleňovat se do společnosti a rozvíjet mezilidské vztahy. Společnost působí na jedince každý den, a proto je velmi důležité ovlivňovat při výchově člověka, který se teprve učí a poznává svět kolem sebe. Základní škola tedy sehraává v tomto období formování mladého občana velmi důležitou roli. Žáci zde navazují své první mimorodinné kontakty, dostávají se do každodenního styku s vrstevníky, staršími žáky a s učiteli. Učí se základním pravidlům mezilidské komunikace a principům společenského styku. Rodina a škola mají tedy hlavní podíl na správné socializaci vyrůstajícího dítěte.

Žáci se stávají součástí občanské společnosti, často navštěvují zájmové kroužky, které se stejně jako škola podílejí na utváření jejich osobnosti.

Další skupinou ovlivňující obraz mezilidských vztahů jsou média a jiné informační zdroje. Ty však vytvářejí mnohdy zkreslené představy o sociální realitě, které by měly být korigovány a uváděny na pravou míru právě ve výchově k občanství [Horská, 2005].

Výchova k občanství pomáhá k rozvíjení klíčových kompetencí⁷ žáka, dle mého názoru hlavně občanských, ale i sociálních a osobních.

Kompetence občanské mají za cíl naučit žáka slušnému chování bez hrubosti a používání násilí, vzájemné pomoci, oceňování názorů druhých lidí, uvědomování si vlastních práv a naučit ho svědomitosti v plnění svých úkolů.

---

⁷ Blíže o tom na stránkách: Další vzdělávání učitelů – Tvořivá škola; URL: <http://www.vzdelavani-ucitelu.cz/klicove-kompetence/> [14.2.2010].

Sociální a personální kompetence vyžadují spolupráci, domluvu a respektování druhých. Žáci by se měli podílet na tvorbě pravidel v různě velkých skupinách a tato pravidla dodržovat, měli by se naučit toleranci a zodpovědnosti za plnění svých úkolů v rámci týmu, měli by umět nabídnout pomoc a sami se nebát o pomoc požádat.

Předmět výchova k občanství spolupracuje i s jinými společenskovedními obory jako je psychologie, sociologie, politologie, ekonomie, právo či etika.

V RVP je jeho vzdělávací náplň rozčleněna do 5 okruhů:

- Člověk ve společnosti
- Člověk jako jedinec
- Stát a hospodářství
- Stát a právo
- Mezinárodní vztahy, globální svět

Tento vzdělávací obor může existovat buď jako samostatný vyučovací předmět, nebo může být integrován do jiných předmětů, jako je například výchova ke zdraví či zeměpis. V rámcovém učebním plánu není pro obor vymezena samostatná hodinová dotace, ale předpokládá se jeho zakomponování do každého ročníku minimálně v dotaci 1 hodina týdně.

Výchova k občanství v sobě zahrnuje průřezová témata jako:

- Výchova demokratického občana
- Osobnostní a sociální výchova
- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech
- Multikulturní výchova
- Mediální výchova
- Environmentální výchova

Výchova k občanství není koncipována na osvojování si velkého množství poznatků a odborných termínů, ale na hledání souvislostí sociálních jevů, procesů,

vztahů. Žák by se měl naučit orientovat se ve společnosti, v dodržování různých společenských pravidel, v mezinárodních vztazích, ale i v ekonomických a politických poměrech svého státu. Učí žáky životu v demokratické společnosti, podporuje jejich rozvoj v interakci a v komunikaci s lidmi [Horská, 2004].

Cílem učitele/ky je pak vybrat si z každého okruhu důležité informace, které by měl žák po absolvování daného ročníku ovládat. V úvahu musí vzít věk, vyzrálost, inteligenci či zájmy žáků a uzpůsobit jim výběr a obtížnost učiva svého předmětu. Některá témata se mohou ve vyšších ročnících opakovat, ale učivo musí navazovat na již probranou látku z nižšího ročníku a musí být obohaceno o nové informace.

Výklad by měl být veden od již známých informací až po nové, rozšiřující vědomosti, od lokálního ke globálnímu, nebo od jednotlivce ke společnosti. Při interpretaci nových poznatků by měl/a vyučující vycházet z každodenních zkušeností žáků, které jim látku lépe přiblíží a pomohou jim při logickém začlenění do smysluplného celku. Vhodné jsou i praktické příklady, na kterých si žák uvědomí, že poznatky získané z předmětu jsou nutné pro všechny sféry života ve společnosti.

Učitel/ka pomáhá žákům reflektovat jevy a události zdánlivě samozřejmé a známé a hledá s nimi odpovědi na otázky, které se jich mohou v budoucnu osobně dotýkat. Měli by se zamýšlet nad svým jednáním, rozumět důvodům svého jednání a učit se ze svých zkušeností. Současně by je měl/a pedagog/pedagožka vést k přemýšlení o významu svých citů v lidském životě a měl/a by rozvíjet jejich emocionalitu, která nám pomáhá nalézt uplatnění ve společnosti a k získávání nových přátel. Důležité je naučit žáky jednat s předsudky, být vstřícný i k lidem jiné rasy a národnosti a utvářet v nich tolerantní a nepředpojatý pohled na ostatní jedince společnosti. Součástí je také participace na politickém dění v žákově prostředí – škole, obci, regionu – a jejich motivace angažovat se ve společnosti, nebyť lhostejný k událostem týkajících se žákova okolí [Horská, 2005].

1.2 Charakteristika socioekonomických ukazatelů

Socioekonomické ukazatele se týkají nejen ekonomického hlediska, ale zasahují i do sociální sféry našeho života. Ukazatele se tedy vztahují k hospodářským, ale i k jiným stránkám naší existence jako je vzdělanost, demografie, životní prostředí, věková skladba obyvatelstva, životní úroveň nebo kvalita života. Tyto demograficko-hospodářské ukazatele se v průběhu času mění a přizpůsobují se lidskému pokroku, proto i nároky obyvatel na život jsou stále vyšší. Nejlépe to konstatoval Alfred Marshall v úvodu do svých „Principles of Economy“. Vědecký postup ekonomie vysvětluje slovy: *“Ekonomické podmínky se neustále mění a každá generace nahlíží na své problémy svými očima...”*. [Citát převzat z Riegel, 2007, str. 207]

Na pojmu nezaměstnanosti se pokusím popsat jeho socioekonomický charakter.

Z ekonomického hlediska lze míru nezaměstnanosti definovat jako podíl nedobrovolně nezaměstnaných osob v ekonomicky aktivním obyvatelstvu, kteří hledají na trhu práce své uplatnění a kteří mají aktivní zájem pracovat. Údaj se pak uvádí v procentech. Lze ho vypočítat pro obec, kraj i celou Českou republiku.

Ze sociálního hlediska působí nezaměstnanost na psychiku člověka, roli hraje i vzdělání, věk či zdravotní stav jedince, ale i region, ve kterém daná osoba žije a shání práci atd. Důležité jsou zejména dopady nezaměstnanosti na sociální postavení nezaměstnaného člověka, jeho rodiny, na možnost jeho životní realizace, na utváření jeho sociálních, ekonomických i politických názorů atd. Z tohoto hlediska je nezaměstnanost nejen ekonomický, ale komplexní sociální (sociálně-ekonomický) fenomén [Buchtová a kol., 2002].

1.3 Volba socioekonomických ukazatelů

Na volbě socioekonomických ukazatelů závisí věk žáků, jejich zájmy a postoje, ale i klima třídy. Ne v každé třídě lze použít stejné ukazatele. Dle mých zkušeností musí učitel/ka přizpůsobit výuku každé třídě jinak. Co se v jedné třídě může líbit, nemusí ve druhé třídě žáky vůbec zaujmout a naopak. Záleží i na momentální náladě žáků, popřípadě učitele/ky.

Podle Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání se nejlépe bude tato látka probírat v osmém a devátém ročníku.

V šestém ročníku se učí žáci sestavit vlastní rozpočet financí a tím určit zdroje příjmů a výdajů.

V sedmém ročníku probírají tvorbu státního rozpočtu, říkají si zdroje příjmů a výdajů státu, v souvislosti s tím hovoří o dávkách a daních. Z oblasti socioekonomie ještě zmiňují přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, vzdělání a přípravu na povolání ve svém regionu a kulturu města, popřípadě regionu.

V osmém ročníku se může učitel/ka vydat s celou třídou na úřad práce, kde se žáci dozvídají informace o dalších možnostech vzdělávání a následné volbě povolání.

V deváté třídě už se žáci odborněji zabírají pojmem ekonomie a ekonomika, hovoří o funkci peněz a o fungování trhu a dopodrobna probírají příjmy a výdaje státního rozpočtu [Vzdělávací program ZŠ M. Horákové – osnovy předmětů].

Volbu socioekonomických ukazatelů ovlivňuje tedy i RVP, který definuje platné rámce vzdělávání pro jednotlivé etapy školní docházky.

Do mých hodin občanské výchovy se pokusím zařadit srovnávání platů a cen se zeměmi Evropské unie, index kvality života a s ním související životní úroveň, vzdělanost, výzkum, pracovní příležitosti, rozdíl v postavení žen a mužů, možnosti bydlení, dopravu, životní prostředí, kriminalitu i zdraví obyvatelstva.

S těmito údaji lze pracovat v rámci celé České republiky, lze je vztáhnout i k porovnávání mezi NUTS 3⁸, ale i k celé Evropské unii. Žáci mají možnost vidět svoji zemi v porovnání s chudšími, ale i bohatšími státy světa. Mohou porovnávat, jak se jim žije, kde by se jim žilo lépe, jak si naše země vede z ekonomického hlediska, jakou zaujímá pozici v žebříčku zemí světa a jaké jsou podmínky pro život. Mnohdy si totiž ani sami neuvědomují, že Česká republika se řadí mezi velmi bohaté státy.

Učitel/ka si může na hodinu připravit i obrázkové grafy, které žáky zaujmou a na kterých bude názorně vidět, jak si naše země stojí v konkurenci s ostatními zeměmi evropské sedmadvacítky⁹.

1.4 Meze využití socioekonomických ukazatelů

Způsoby využití socioekonomických ukazatelů mohou být dvojího druhu. První způsob ve využití socioekonomických ukazatelů je podle mého názoru ve školách běžnější, a sice poukazování na složité makroekonomické ukazatele, jejich definice a grafy, které ale žákům nic neříkají a které ani nejsou schopni zatím pochopit. Přinese-li vyučující do hodiny občanské výchovy „tvrdé“ ekonomické ukazatele o České republice, je to pro žáky nezáživná látka, ze které si nic „neodnesou“ a která je ani nebude bavit. Pedagog/pedagožka je proto musí ukázat v souvislostech, které již žákům napoví, jak si mají složitý ekonomický ukazatel představit. Výhodné je použití metody komparace, tedy srovnávání naší republiky se sousedními státy.

Pro názornost je vhodné použít obrázkové grafy, které jsou pro žáky srozumitelnější a zajímavější, z jejich obrázků student vidí a dovede si představit, co je měřeno a srovnáváno.

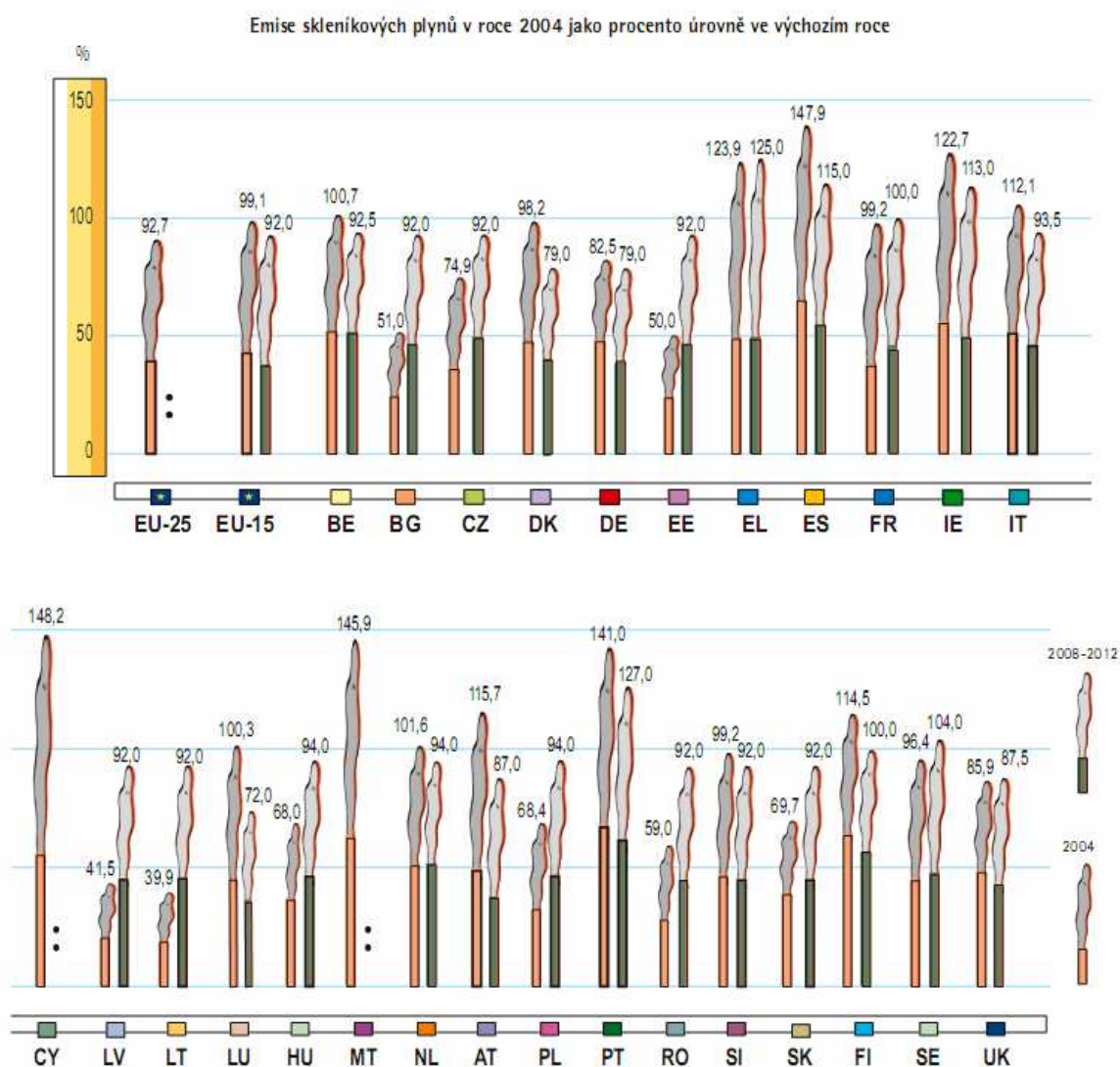
---

⁸ Upřesnění jednotek NUTS v kapitole 2 této práce, str. 22.

⁹ Vhodné pro výuku jsou materiály z Europe Direct centra; Evropská komise. Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech. Lucembursko: Evropská společnost, 2007. ISBN: 92-79-03605 X., dostupné i v online podobě; URL: http://europa.eu/abc/keyfigures/qualityoflife/index_cs.htm [16.3.2010]).

Měříme-li např. emise skleníkových plynů, dosadíme do grafu kouřící komíny. Podle výšky komínu nebo dýmu žáci vidí, který ukazatel je největší a který naopak nejmenší.

Obrázek 1
Emise skleníkových plynů

(Převzato z Evropské komise. Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech. Lucembursko: Evropská společnost, 2007, str. 62-63. ISBN 92-79-03605-X., dostupné i v online podobě; URL: http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/cs.pdf; [25.3.2010].)

Jako druhý způsob se vyučujícím nabízí diskuze o vybraných ukazatelích v socioekonomických souvislostech. Učitel/ka si povídá s žáky nejen o ekonomické situaci, ale i o důsledcích, které se dotknou běžných občanů, jich samotných nebo jejich rodičů. Pro ekonomy i politiky je důležité, aby se zemi dobře vedlo, aby ekonomika rostla a nebyla v recesi, ale je to stejným způsobem důležité i pro občany?

Občané mají jiná kritéria, než posuzovat a sledovat křivku inflace či nezaměstnanosti. Občany zajímá, jak jim porostou nebo klesnou ceny potravin a služeb, jestli dojde ke zvýšení platů, zda se jim zvednou daně nebo zda jim nehrozí ztráta zaměstnání. Zkrátka jak se jim povede a jestli budou šťastní a spokojení.

K posuzování spokojenosti občanů slouží dva základní socioekonomické indexy, index kvality života a index štěstí, které jsou blíže popsány ve třetí kapitole.

Kapitola 2

Základní stručná charakteristika státu, hospodářství a makroekonomické ukazatele (na příkladu České republiky)

Pro charakteristiku jakéhokoliv státu běžně užíváme geografické ukazatele, které vypovídají o rozloze, počtu a hustotě obyvatel, klimatických podmínkách, nebo o pohoří a vodstvu. Tyto informace nám pak mohou sloužit k ucelenému obrazu o dané zemi. Využíváme je zejména v demografii, sociologii, na základní škole v hodinách zeměpisu, důležité jsou i při vyučování cizích jazyků.

V hodinách občanské výchovy jsou podstatné pro porovnávání s ostatními státy světa. Lze tak meziregionálně, popřípadě mezinárodně srovnávat odlišné země z ekonomického hlediska. Při takovém srovnávání si musíme uvědomit odlišnosti v historickém vývoji daných států, jejich rozloze a poloze či hustotě zalidnění.

Následující podkapitoly upřesňují krátkou charakteristiku České republiky z hlediska geograficko-hospodářského vymezení.¹⁰

2.1 Česká republika

Hlavní město: Praha

Rozloha: 78 867 km²

Počet obyvatel: 10 501 197 (k 30.9. 2009)

Hustota obyvatel: 129 obyvatel na km²

---

¹⁰ Uváděné informace vycházejí ze zdrojů:

- Český statistický úřad

- CIA – The World Factbook – Czech Republic

Česká republika je vnitrozemským státem a nachází se přímo ve středu Evropy, uprostřed mírného pásu severní polokoule. Jejími sousedními státy jsou Slovensko, Rakousko, Polsko a Německo.

Plošně je Česká republika rozdělena do tří částí – Čech, Moravy a Slezska, nachází se tak na 115. místě na světě, ale z pohledu počtu obyvatel již zaujímá 80. místo. Patří tedy k malým zemím s velkým počtem obyvatel. Nejvyšším bodem je Sněžka v Krkonoších (1602 m. n. m.), nejnižší místo nalezneme u hladiny Labe (117 m) v oblasti Hřenska, v Národním parku České Švýcarsko.

Hlavní vodní toky procházející Čechami jsou Labe a Vltava, na Moravě protékají řeky Morava a Dyje a ve Slezsku Odra a Opava. Významné pohoří, které tvoří západní a střední část České republiky, se nazývá Česká vysočina. Její povrch je tvořen především pahorkatinami a středohorami jako jsou Šumava, Český les, Krušné hory, Krkonoše, Orlické hory a Jeseníky. Východ státu tvoří Západní Karpaty, tedy pohoří Beskydy.

Na podnebí republiky má vliv nadmořská výška a reliéf. Vyznačuje se západním prouděním a hojnými srážkami.

Lesy jsou v České republice převážně jehličnaté a z půd jsou nejrozšířenějším typem hnědé půdy.

2.2 Pozadí vzniku samostatné ČR

Po první světové válce dochází k rozpadu Rakouska-Uherska a následnému vzniku Československa. Hlavní vliv na formování nového státu má především prezident Tomáš Garrigue Masaryk.

Po druhé světové válce spadlo Československo pod vliv Sovětského svazu. Únorové události roku 1948 přináší zásadní změnu v politickém i ekonomickém vývoji, je nastolena tvrdá komunistická diktatura řízená politikou SSSR. Veškerá moc ve státě je v rukou KSČ, dochází ke znárodnění všech podniků, kolektivizaci zemědělství, redukci a postupnému zničení plurality politických stran. Vykonstruovanými politickými procesy se KSČ zbavuje svých odpůrců.

V lednu 1968 se mění vedení strany a nastává období společenského i politického uvolnění, které je násilně přerušeno 21.8.1968 vpádem armád Varšavské smlouvy do ČSSR. Nastává doba normalizace, obnovuje se totalita. V této souvislosti nastupuje pocit zklamání a netečnost obyvatel, narůstá emigrace.

Ke zhroucení režimu vede až zásah proti studentské demonstraci 17.11.1989 a republika nastupuje cestu k demokracii. Roku 1999 se Česká republika připojila k NATO, v roce 2004 k Evropské unii.

2.3 Členění ČR

Administrativně se stát dělí do 14 krajů, které disponují vlastní samosprávou. Od roku 1999 je pro statistické a analytické potřeby a pro potřeby EU Česká republika rozdělena do územních jednotek zvaných NUTS, které se vymezují následujícím způsobem¹¹:

- a) Územní jednotky NUTS 5 - obce
- b) Územní jednotky NUTS 4 - okresy
- c) Územní jednotky NUTS 3 - kraje
- d) Územní jednotky NUTS 2 - sdružené kraje
- e) Územní jednotka NUTS 1 - území celé ČR

Pro meziregionální srovnání z hlediska České republiky je třeba, aby učitel/ka občanské výchovy měl/a jednotlivé územní jednotky náležitě nastudované, aby nedocházelo k jejich nesprávnému užívání.

---

¹¹ Zdroj: Český statistický úřad. Vymezení územních jednotek NUTS v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU; URL: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vymezeni_uzemnich_jednotek_nuts_v_cr_pro_potreby [10.12.2009].

Je výhodné žáky s tímto členěním seznámit a osvojit si ho. Jako pomůcka by mohly sloužit mapky, které by si žáci sami vybarvili a označili v nich jednotlivé NUTS. Při srovnávání regionů by je pak mohli mít před sebou a tím se i územní jednotky snadno naučí. Získané znalosti dobře využijí i v hodinách zeměpisu.

2.4 Ekonomika ČR a makroekonomické ukazatele

Národní hospodářství neboli ekonomiku můžeme popisovat různým způsobem, rozdílnými ukazateli, které vypovídají o úspěšnosti a bohatosti země. Jedná se například o výši mezd a důchodů, zisky z podnikání, úroveň péče o životní prostředí či kvalitu silniční sítě [Jurečka, Jánošíková, 2006].

Celkový ekonomický výkon země tedy měříme pomocí makroekonomických ukazatelů¹², které jsou součástí národních účtů. Systém národních účtů eviduje a měří činnost ekonomiky daného státu. Podle makroekonomických veličin pak lze srovnat, jak si např. naše země vede po ekonomické stránce oproti ostatním zemím. Lze z nich vyčíst úroveň života, zda se do země více dováží nebo vyváží, jaká je míra nezaměstnanosti či jaký je státní dluh.

Jinými slovy, makroekonomické indikátory nám pomáhají sledovat vývoj v rámci jedné země, jedné ekonomiky. Mezi nejznámější ukazatele se řadí hrubý domácí produkt, hrubý domácí produkt na jednoho obyvatele, nezaměstnanost, inflace nebo státní dluh, jejichž údaje jsou vygenerovány v následující tabulce.

---

¹² Více informací k makroekonomickým ukazatelům je možné nalézt na stránkách Českého statistického úřadu v sekci Nejžádanější makroekonomické údaje, kde jsou jednotlivá data blíže popsána a přehledně rozčleněna.

Viz Literatura [8].

Tabulka 1**Vybrané makroekonomické ukazatele České republiky**

	2005	2006	2007	2008	2009
HDP v mld. Kč	2 983,9	3 222,4	3 535,5	3 689,0	3 627,2
HDP na 1 obyvatele v Kč	291 561	313 868	342 494	353 701	345 727
Nezaměstnanost v %	7,9	7,1	5,3	4,4	6,7
Inflace v %	1,9	2,5	2,8	6,3	1
Státní dluh v mld. Kč	691,2	802,5	892,3	999,8	1 178,2

(Zdroj: Český statistický úřad. Nejžádanější makroekonomické ukazatele ČR - XLS, URL:
<http://www.czso.cz/> [15.4.2010])

Hlavními zdroji pro zjištění stavu ekonomiky ČR jsou Statistická ročenka, Český statistický úřad, Ministerstvo financí ČR, Národní banka, agentura Reuters a Eurostat, které zveřejňují výsledky i na internetu. V těchto jmenovaných institucích a publikacích informujících o makroekonomických ukazatelích ale nalezneme velmi odbornou metodiku, které žáci na základní škole těžko porozumí.

Česká republika zažívá od roku 2007 oslabení národního hospodářství, které přešlo v roce 2009 do stavu ekonomické deprese. Projevy můžeme sledovat na nízkém objemu produkce a růstu nezaměstnanosti, která na začátku roku 2010 dosáhla skoro 10 %¹³.

---

¹³ Přesné údaje o míře nezaměstnanosti nalezneme na stránkách Českého statistického úřadu. Aktuality ČSÚ únor 2010; URL: <http://www.czso.cz/csu/2010ediciplan.nsf/p/1401-10> [17.4.2010], kde je uváděna míra nezaměstnanosti za prosinec 2009 9,24%, za leden 2010 9,83% a za únor 2010 9,94%.

Učitel/ka by se měl/a v uvedených veličinách sám/a dokonale orientovat a umět je názorně a zjednodušeně přiblížit věku a úrovni žáků. Důležité je vybrat správné ukazatele, které nemusí být pouze „tvrdé“ ekonomické, ale zábavnější a bližší pro žáky jsou tzv. socioekonomické ukazatele. V hodnotách těchto ukazatelů nefigurují pouze sběr a statistické třídění dat, ale i osobní postoje a názory subjektů, kterých se dotýkají zjišťované hodnoty.

Jedná se o třídění tzv. „tvrdých“ a „měkkých“ dat¹⁴. „Tvrdá“ data nás upozorňují pouze na vývoj a měření jednotlivých indikátorů ekonomiky, popisují inflaci, HDP, nezaměstnanost, ale nepřináší nám informace o jejich vlivu a působení na obyvatele daného státu. To zohledňují právě „měkká“ data, která už ekonomy tolik nezajímají. Zabývají se jimi převážně sociologové a psychologové. „Měkká“ data v sobě zahrnují postoje, pocity, mínění, očekávání, sympatie a reakce obyvatel na vývoj ekonomiky¹⁵.

Pro zkoumání „měkkých“ dat existují různé dotazníky, které mohou zjišťovat, jak vnímáte kvalitu svého života, zdraví a ostatních životních oblastí. Při vyplňování se zohledňuje běžný život spojený s vašimi plány, radostmi i starostmi posledních dní.

Například dotazník používaný při měření kvality života bývá rozdělen do několika odvětví, např. prožívání pocitů štěstí a spokojenosti, průběh každodenních činností spojených s hygienou, oblékáním i jídlem, otázky spojené s rodinným životem či vaší životní energií, prožívání nepříjemných zážitků či pocitu ohrožení, otázky ohledně práce, studia, činnosti v domácnosti nebo víra a životní filozofie. Na konci dotazníku uvedete pohlaví a datum narození, nejvyšší ukončené vzdělání, rodinný stav a současný zdravotní stav.¹⁶

---

¹⁴ Tzv. „tvrdá“ data jsou také nazývána jako hmatatelná. Možné je i jejich rozdělení na kvalitativní a kvantitativní. Mnohem těžší je měření tzv. „měkkých“ dat, která nejsou hmatatelná. Viz Hobza, Otakar 2010. Nová ekonomika I. Nadřevo.cz; URL: <http://nadrevo.blogspot.com/2010/03/nova-ekonomika-i.html> [17.4.2010].

¹⁵ Viz Riegel, K. Ekonomická psychologie. Praha: Grada, 2007, str. 206.

¹⁶ Dotazníky kvality života Světové zdravotnické organizace. WHOQOL – 100; URL: <http://www.drogy->

2.5 Kritika hlavního makroekonomického ukazatele ekonomické úspěšnosti

V současnosti si však stále více ekonomů uvědomuje omezenost hlavního ukazatele ekonomického vývoje – **hrubého domácího produktu**. Nezahrnuje totiž řadu důležitých prvků, jako je vlastní produkce statků (např. pěstování soukromé zeleniny) a ostatní domácí neplacené práce, které jsou jedny z kritérií pro otázky týkající se udržitelnosti rozvoje a blahobytu společnosti [Vít, 2005].

Kritika spočívá na zjištění, že HDP vypovídá pouze o činnostech souvisejících s trhem a jeho finančními toky. Zahrnuje pouze to, co je vyrobeno a prodáno. Rovněž nebere v úvahu, že s finančními toky mohou být spojeny negativní vlivy na životní prostředí a zdraví obyvatel. *„Nejlepším příkladem chybného výpočtu HDP je následující situace. Továrna vyrábí – roste HDP. Přitom znečišťuje životní prostředí, které se musí čistit – roste HDP. Znečišťuje vodu a my musíme kupovat drahou balenou vodu – roste HDP. Ze znečištěného životního prostředí onemocní lidé. Z jejich léčení roste HDP.*

A tak by mohlo vzniknout perpetuum mobile, kdy škody napáchané nekontrolovanou ekonomikou budou stále víc a víc zvyšovat HDP, ale už nebude s kým ani pro koho.“¹⁷ Z tohoto hlediska bývá HDP také nazýván jako falešný ukazatel ekonomiky¹⁸.

HDP nebere v potaz, jak se vede lidem a jaká je jejich životní úroveň, proto se ekonomové snaží vyvinout nové ukazatele, které by nebyly tak jednosměrně zaměřené a které zohledňují i kvalitu životního prostředí a spokojenost obyvatel.

---

info.cz/index.php/o_nas/evaluace/banka_evaluacnich_nastroju/dotazniky_kvality_zivota_svetove_zdravotnicke_organizace [26.12.2009].

¹⁷ Citováno z Vít, Josef 2005. Tvorba HDP. Britské listy; URL: <http://www.blisty.cz/art/25997.html> [16.3.2010].

¹⁸ Dle Víta dalším negativním vlivem zvyšující čísla HDP jsou jakékoliv katastrofy, havárie, kriminalita a vše ostatní, co stojí peníze. Hurikán Katrina v USA či povodně v ČR v roce 2002 zvedly HDP o několik procent. Hrozné ovšem je, že ekonomové se radují z podobných katastrof, tedy z rostoucího HDP a běžný občan ani netuší, že právě tato hlediska se započítávají do hodnocení ekonomiky státu. [51].

Kapitola 3

Alternativní ekonomické přístupy

Za alternativní ekonomické přístupy nahrazující „tvrdá“ ekonomická data jsem si pro svoji práci vybrala, jak je uvedeno již v úvodu a podkapitole 1.4 Meze využití socioekonomických ukazatelů, index kvality života, index štěstí a rozvoj lidstva pod patronací OSN.

V následujících podkapitolách jsou přiblíženy jejich koncepce.

3.1 Index kvality života – Quality of Life

Index kvality života se vyznačuje faktory, které vypovídají o dobrých životních podmínkách ve společnosti. Kvalitou života se zabývají sociologové, ekonomové, filozofové, lékaři, odborníci na životní prostředí, ale i náboženství a politika. Jeho hodnocení je velmi těžké, protože vždy je založeno na subjektivním pohledu a kritériích daného jedince. Při studiu kvality života je třeba brát v úvahu vývoj, proměny v prostoru i čase, společenské souvislosti, historické a kulturní kořeny nebo civilizační změny a pokroky.

Z ekonomického pohledu se index kvality života zkoumá pomocí hrubého domácího produktu na obyvatele, cenou spotřebního koše apod.

OSN propracovává tzv. Human Development Index, index lidského rozvoje.¹⁹ Česká republika zaujímá 36. pozici, mezi nejlepší pětku se řadí Norsko, Austrálie, Island, Kanada a Irsko. K nejnižším pak Afghánistán či Niger²⁰.

---

¹⁹ **Index lidského rozvoje** (HDI) je jedním z pokusů současných odborníků, jak vyjádřit kvalitu lidského života (Human well-being). HDI je již od roku 1990 uveřejňován ve Zprávě o lidském rozvoji a je vypočítáván pomocí tří faktorů – lidského zdraví, úrovně vzdělanosti a hmotné životní úrovně. Zdraví je vyjádřeno průměrnou očekávanou délkou života při narození, vzdělanost určuje podíl gramotného obyvatelstva a kombinovaný podíl občanů z příslušné věkové skupiny navštěvující školy prvního, druhého a třetího stupně a životní úroveň se vypočítává jako hrubý domácí produkt na obyvatele v USD, který je dále přepočítáván na paritu kupní síly.

Viz Univerzita Karlova; URL: <http://www.cuni.cz/COZP-39.html> [50].

²⁰ Převzato z Human Development Reports 2009 - Statistics, URL: <http://hdr.undp.org/en/statistics/> [16.2.2010].

Pojem Quality of Life se začíná vyskytovat od druhé poloviny dvacátého století a je spojen se jmény jako Arthur C. Pigou, John F. Kennedy a Willy Brandt²¹.

Předmětem zájmu byla zpočátku materiální stránka života všech jedinců, v současnosti zaznamenáváme tendence v posunu od materiálního, tedy objektivního vnímání společnosti k subjektivnímu vnímání jedince. Kvalita života je velmi široký pojem zahrnující různé faktory. Skrze něj se zkoumá pochopení lidské existence, smysl života a samotné bytí, ale i zdravotní stav jedince, jeho potřeby a volný čas. Zjišťuje tedy materiální, psychologické, sociální, duchovní i jiné stránky, které nám napomáhají ke šťastnému a zdravému životu.

Podle Karla Balcara²² v sobě index zahrnuje tři podstatné dimenze týkající se našeho života – duchovní smysl, duševní štěstí a tělesné zdraví (viz nákres na další straně). Měly by tvořit základní princip lidské existence, tedy to, oč nám v životě vlastně jde.

Smysl, zdraví a štěstí ale nejsou jediné znaky, které v našem bytí figurují. Důležitou roli hraje i náboženství a víra člověka, která omezuje jeho plnohodnotný život. Člověk se jí podřizuje a přizpůsobuje svůj život náboženským pravidlům. Dochází tak k potlačování vlastních potřeb a reálných pohledů na život. Náboženství je pro věřícího člověka na prvním místě a jiné cíle a hodnoty jsou pro něj již druhořadé.

I současné globální problémy lidstva jako války, chudoba, nedodržování lidských práv či nemoci HIV a malárie ovlivňují průběh a kvalitu života.

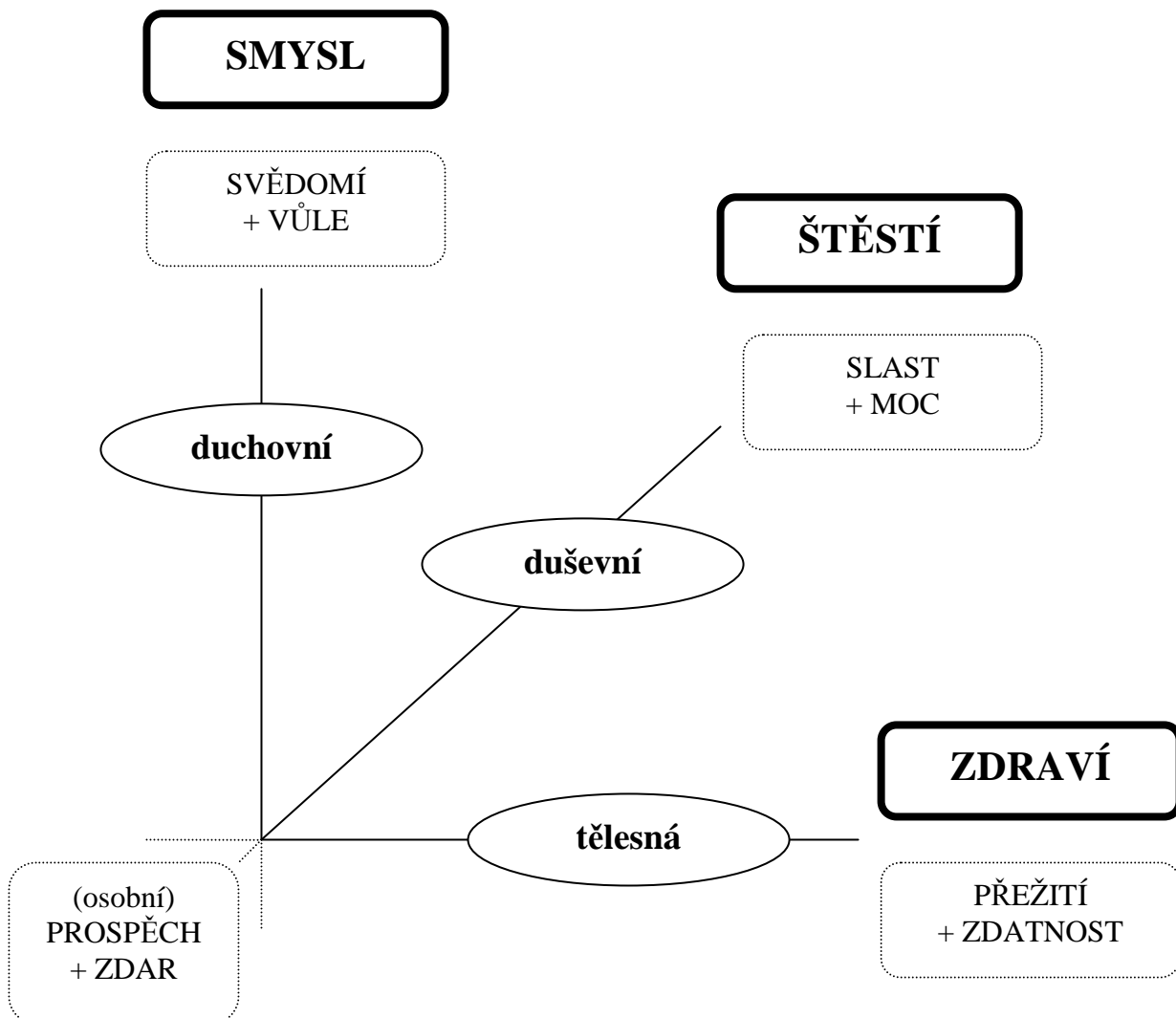
---

²¹ Arthur C. Pigou použil poprvé pojem spojený s kvalitou života v roce 1920 ve své knize *Ekonomie blahobytu*, prezident Spojených národů amerických John F. Kennedy ho zmínil o deset let později ve své řeči o situaci národa a velmi populární se idea kvality života stala opět v sedmdesátých letech 20. století, kdy ji vyzdvihl německý spolkový kancléř Willy Brandt. Viz Literatura [20, 37].

²² Převzato ze Svobodová. *Soudobá sociologie II. Kvalita života*, str. 1; URL: <http://kvalitazivota.vubp.cz/clanky.php> [27.12.2009].

Obrázek 2

Princip lidské existence

Tělesné zdraví = soulad a výkonnost tělesných funkcí; převládá docilování rovnováhy mezi nároky a výkony tělesných funkcí

Duševní štěstí = radost ze života a úspěšnost v něm; převládá prosazování převahy vlastních záměrů vůči prostředí

Duchovní smysl = účinné uplatňování vůle a svědomí; převládá uplatňování odvahy při volbě a uskutečňování hodnot ve světě

(Zdroj: Svobodová. Soudobá sociologie II. Kvalita života, str. 2; URL:

<http://kvalitazivota.vubp.cz/clanky.php> [27.12.2009].)

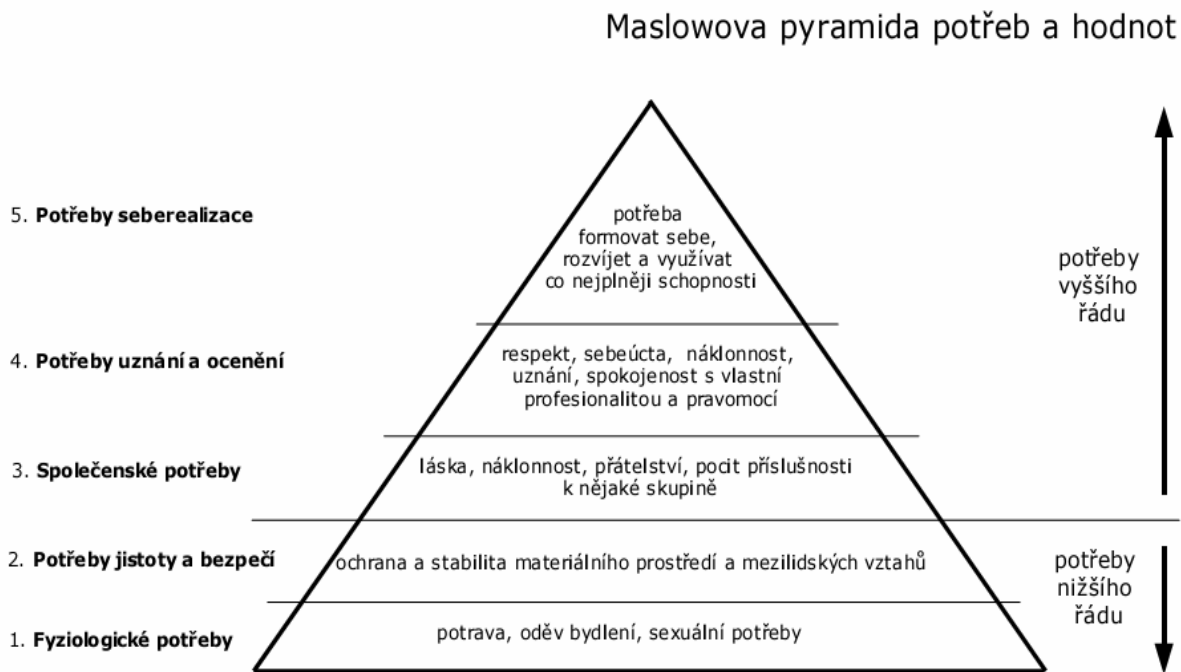
Kvalita života souvisí s lidskými potřebami a hodnotami, které vygeneroval Abraham Harold Maslow ve známé pyramidě, publikované v knize *Motivace a osobnost* z roku 1954. Hodnoty rozdělil na potřeby vyššího řádu a na potřeby nižšího řádu, přičemž vyšší potřeby se realizují až po uspokojení nižších potřeb²³. Ojediněle se stává, že je tomu naopak. Mezi nižší potřeby patří jednak fyziologické potřeby jako jídlo, voda, bydlení, jednak pocity bezpečí a jistoty. Do vyšších potřeb se pak řadí společenské potřeby jako láska, přátelství a pocit sounáležitosti, nutnost uznání a ocenění a vrchol pyramidy je tvořen potřebami seberealizace, seberozvíjení (viz nákres na další straně).

---

²³ Toto členění převzal A. H. Maslow od rakouské ekonomické školy mezního užitku, mezi jejíž zakládající představitele patří Carl Menger, Eugen von Böhm-Bawerk a Friedrich von Wieser. Rakouská škola se odlišuje od ostatních ekonomických směrů především svou metodologií, která se zabývá analýzou lidského jednání. Druhou generaci rakouských zástupců tvoří ekonomové Ludwig von Mises a Friedrich August von Hayek.

Viz Rakouská škola – Wikipedie; URL:
http://cs.wikipedia.org/wiki/Rakousk%C3%A1_%C5%A1kola [17.4.2010]

Obrázek 3

(Zdroj obrázku: <http://www.skuhry.com/img/maslow.gif> [27.12.2009])

Významným ekonomem, nositelem Nobelovy ceny za ekonomii, který se zabývá kvalitou života, zamýšlí se nad ekonomickým blahobytem a zkoumá problémy chudoby, je Amartya Sen. Ovlivnil výše jmenovaný Human Development Index, který se stal nejvýznamnějším mezinárodním zdrojem pro srovnávání životní úrovně různých zemí. Podle Sena si lidé svůj život a osud určují sami. Stav blahobytu je podle něho možnost, jak blahobyt získat, tj. možnost občana dosáhnout takového způsobu života, jaký si sám zvolí.

Sen zdůrazňuje, že pouhé měření HDP k analýze životní úrovně nestačí. Velkou měrou se na něm podílejí globální problémy lidstva jako hladomor,

nemoci, války, terorismus, chudoba, ekologické a populační problémy nebo zadluženost zemí²⁴.

Evropská unie, která chce pomoci občanům zlepšit kvalitu života, udržitelný rozvoj, dbát na občanská práva a stabilitu míru, se zhostila nové role. Jejím cíli je plná zaměstnanost, dynamická ekonomika a snižování chudoby²⁵.

Jednání o tom, co to kvalita života je, co obsahuje a jak ji měřit, probíhala v průběhu osmdesátých a devadesátých let. Přesto přesná definice kvality života nebyla dodnes jednotně vymezena. Pojem je velmi široký, navíc často subjektivně zabarven a je určen mnoha činiteli. Vědci se snaží o objektivní stanovení indexu podle dostupnosti vody, potravy, bydlení či zdraví, ale omezení pouze na tyto materiální statky nestačí. Důležitý je i pocit pohody, štěstí a s ní spojená duševní vyrovnanost [Svobodová, str. 10,11].

3.1.1 Výzkum měst z hlediska kvality života 2009

Dosažená úroveň kvality života je v Evropě i ve Spojených státech amerických velmi vysoká, o čemž svědčí nejenom ekonomické ukazatele, ale i vysoká vzdělanost obyvatel, lékařská péče, styl bydlení a oblékání, bezpečnost či čas věnovaný zábavě.

I když je index určen mnoha aspekty, ekonomické hodnocení neustále převažuje, protože pokud jsme zdraví, peníze do značné míry určují náš spokojený život. Důležitá je i vyspělost země, kterou nám právě vyjádří ekonomická hlediska.

---

²⁴ Čerpáno z:

Brázda, Radim. Amartya Sen: Etika a ekonomika; URL: http://profil.muni.cz/02_2002/rec_brazda_sen.html [17.4.2010].

Britské listy. Ekonom Amartya Sen; URL: <http://www.blisty.cz/files/isarc/0104/20010404i.html> [17.4.2010].

²⁵ Převzato ze Svobodová. Soudobá sociologie II. Kvalita života, str. 7; URL: <http://kvalitazivota.vubp.cz/clanky.php> [27.12.2009].

Poslední výzkum společnosti Mercer²⁶ potvrdil, že přední příčky hodnocení kvality života zauímají evropská města. Nejlepšího výsledku dosáhla Vídeň, nejnižšího Bagdád. Singapur získal nejlepší místo z pohledu městské infrastruktury.

Pozice kvality života jsou založené na bodovém indexu, v němž jsou města řazena podle New Yorku – základní město se stem bodů. Vídeň je ohodnocena 108,6 bodu a Bagdád 14,4. Čím více má město bodů, tím je kvalita života vyšší.

Index hodnocení kvality života pokrývá 215 měst. Loňské hodnocení také určuje města s nejlepší infrastrukturou založenou na dodávce proudu, dostupnosti vody, telefonních a poštovních službách, opatřeních veřejné dopravy, dopravní zácpe a řadě mezinárodních letů z místních letišť²⁷.

Tato hlediska jsou oproti subjektivnímu pohledu na kvalitu života neutrální, objektivní a nezájatá. Je to způsob měření kvality života pro zaměstnance, založený na faktorech, které považují za reprezentativní. Měření obsahuje 10 klíčových kategorií a 39 kritérií či faktorů. Klíčové kategorie tvoří politické, sociální a ekonomické prostředí, sociokulturní prostředí, lékařské a zdravotnické požadavky, škola a vzdělávání, přírodní prostředí, veřejné služby a doprava, odpočinek, spotřební zboží a bydlení v daném městě.

Bydlení ve městě s nejlepší kvalitou života ale neznamená pro každého jeho obyvatele, že je sám spokojený a šťastný. Lze žít ve městě s nejlepší kvalitou života a současně mít velice špatnou osobní kvalitu života díky nešťastným okolnostem – nemoci, nezaměstnanosti, osamělosti. Z toho usuzují, že ne vždy záleží na publikovaných výsledcích, ale na konkrétní situaci a postoji jedince.

---

²⁶ Společnost Mercer provádí každoročně průzkum týkající se kvality života a životních nákladů v jednotlivých světových metropolích, zkoumá i zaměstnanecké benefity či počet dní dovolené a srovnává, kde se mají zaměstnanci lépe.

Viz Mercer: Consulting. Outsourcing. Investments., URL:
<http://www.pensionplansconsulting.biz/pressreleaselistig.htm?siteLanguage=102&idLanguage=1300&sortType=date&sortOrder=desc&geographyId=-1&topicId=-1&subTopicId=-1> [17.4.2010].

²⁷ Viz Literatura [41].

Z tabulky č. 2 můžeme vyčíst, že nejlepší tři města s vysokou kvalitou života jsou Vídeň, Curych a Ženeva.

Tabulka 2

Pět nejlépe celosvětově hodnocených měst z hlediska kvality života

Pět celkově nejlepších měst	Pět nejlepších měst z hlediska infrastruktury
Vídeň, Rakousko (<i>1. místo</i>) Curych, Švýcarsko (<i>2. místo</i>) Ženeva, Švýcarsko (<i>3. místo</i>) Vancouver, Kanada (<i>4. místo</i>) Auckland, Nový Zéland (<i>4. místo</i>)	Singapur, Singapur (<i>1. místo</i>) Mnichov, Německo (<i>2. místo</i>) Kodaň, Dánsko (<i>3. místo</i>) Tsukuba, Japonsko (<i>4. místo</i>) Jokohama, Japonsko (<i>5. místo</i>)

(Zdroj: Mercer's 2009. Quality of Living survey highlights, vlastní úpravy;

URL: <http://ee.mercer.com/qualityofliving> [25.2.2010].)

Mezi špičkami se podle tabulky č. 3 ocitlo Rakousko, Švýcarsko, Kanada, Nový Zéland, ale i Austrálie, Skandinávie, Japonsko a Německo. Naopak Střední východ a Afriku nereprezentuje žádné město v první padesátce, nejlepší místo zaujímá až Dubaj ve Spojených arabských emirátech – 77. pozici a následuje Port Louis na Mauriciu na 82. místě.

Spojené státy americké mají v padesátce 8 měst, z nichž je nejlepší Honolulu na 29. příčce. V první desítce se nachází dokonce tři města Švýcarska (Curych, Ženeva, Bern) a Německa (Düsseldorf, Mnichov, Frankfurt). Úroveň života je zde vysoká z hlediska nadprůměrných mezd, díky dokonalé kvalitě služeb, nízké kriminalitě a čistému životnímu prostředí.

Tabulka 3**Kvalita života dle regionu (nejlepší pětice měst)**

Amerika	Asie, Tichomoří	Evropa	Střední východ a Afrika
- Vancouver, Kanada (4.)	- Auckland, Nový Zéland (4.)	- Vídeň, Rakousko (1.)	- Dubaj, Spojené arabské emiráty (77.)
- Toronto, Kanada (15.)	- Sydney, Austrálie (10.)	- Curych, Švýcarsko (2.)	- Port Louis, Mauritius (82.)
- Ottawa, Kanada (16.)	- Wellington, Nový Zéland (12.)	- Ženeva, Švýcarsko (3.)	- Abu Dhabi, Spojené arabské emiráty (84.)
- Montreal, Kanada (22.)	- Melbourne, Austrálie (18.)	- Düsseldorf, Německo (6.)	- Kapské Město, jižní Afrika (87.)
- Calgary, Kanada (26.)	- Perth, Austrálie (21.)	- Mnichov, Německo (7.)	- Port Elizabeth, jižní Afrika (93.)
Nejnižší příčku v Americe z 50ti vrcholových měst zaujímá Seattle (50.).	Nejnižší příčku v Asii z 50ti vrcholových měst zaujímá Osaka (44.).	Nejnižší příčku v Evropě z 50ti vrcholových měst zaujímá Madrid (48.)	V padesátce měst nejsou žádná města ze Středního východu nebo Afriky.

(Zdroj: Mercer's 2009. Quality of Living survey highlights, vlastní úpravy;

URL: <http://ee.mercer.com/qualityofliving> [25.2.2010].)

Pokud by nás zajímal subjektivní postoj obyvatel, z mnoha průzkumů vyplývá, že nejlépe se cítí Dánové, Islandané, Nizozemci a Švýcaři.

Po tomto srovnání světových velkoměst se v další podkapitole zaměřím na kvalitu života v České republice. Zhodnotím ji z hlediska krajů, které porovnam mezi sebou, českým městům nebudu věnovat pozornost z důvodu malého počtu obyvatel oproti světovým metropolím.

3.1.2 Kvalita života v České republice

Ačkoliv Česká republika není ve výše uvedené tabulce kvality života, kterou zhotovila společnost Mercer, je dle Petra Goly životní úroveň v zemi velmi dobrá²⁸. Na základě některých ukazatelů patříme do světové špičky 14% lidí, co žijí v zemi s nejnižší kriminalitou, významnou pozici zaujímáme i v žebříčku nejbohatších lidí světa. Čech, který pobírá průměrnou mzdu, patří mezi 13% nejbohatších lidí světa. Každý desátý člověk na zemi žije méně než z jednoho dolaru na den, což je méně než 19 korun. Podle časopisu Economist patří České republice za rok 2008 19. místo ze 30 zemí v indexu demokracie, který měří naprosto fungující demokracie světa²⁹.

Z hlediska krajů v České republice probíhá testování a jejich komparace na základě šesti kritérií, která jsou pro občany rozhodující. Patří mezi ně ekonomická aktivita kraje, mzdy, bydlení, stěhování, turistická aktivita a počet narozených a zemřelých.

Podle Petra Holuba lze pomocí těchto kritérií a jejich statistických dat vyčíst, kde se lidem žije nejlépe. Z celkového srovnání dosáhl nejlepších výsledků kraj Středočeský, na druhém místě nalezneme kraj Pardubický a třetí je kraj Vysočina. Mezi posledními místy se nacházejí kraje Liberecký a Jihočeský.

---

²⁸ Pro zájemce mohu doporučit informace o mezinárodním srovnání ze Statistické ročenky České republiky 2009, které je dostupné z URL: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-2600> [17.4.2010].

²⁹ Převzato od Gola, Petr 2009. Kde se žije nejlépe?. Finance.cz - Ekonomické ukazatele, URL: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/203685-kde-se-zije-nejlepe/> [4.3.2010].

Ačkoliv má Středočeský kraj nejlepší výsledky ve zlepšení platových podmínek, ve vysokém počtu narozených a nízkém počtu zemřelých osob, vede i ve výstavbě bytů a v počtu přistěhovalců, má problémy s nezaměstnaností a turistickou aktivitou. Mohutná stavební činnost totiž nesvědčí životnímu prostředí a turistické přitažlivosti kraje. Konkurentem Středočeského kraje ve výstavbě nových bytů a v růstu počtu obyvatel je kraj Pardubický.

Kraj Vysočina je na třetím místě v růstu platů a dochází zde ke zlepšení průmyslové aktivity a k lepšímu poskytování služeb.

Jihomoravský kraj je soustředěný v okolí Brna, kde se také hodně staví a kde rostou mzdy druhým nejrychlejším tempem, ale záporem kraje je nedostatek pracovních příležitostí ve vzdálenějším okolí, malá turistická aktivita a zvětšená mortalita.

Plzeňsko a Karlovarsko má oproti Jihomoravskému kraji vysokou natalitu, ale nestaví se zde tolik jako dříve. Díky lázním je Karlovarsko vedle Pardubicka lákavým místem pro české rodiny s dětmi.

V Ústeckém kraji se daří stavět nové byty a více lákat turisty, ale díky těžkému průmyslu se zhoršuje zdravotní stav tamější populace a problémy jsou i s pracovními příležitostmi. Sousední Liberecký kraj patří díky automobilovému průmyslu k nejlepším krajům s dobrými platovými podmínkami, ale klesá zájem turistů o návštěvnost Jizerských hor.

Jižní Čechy rostou nejpomaleji a stávají se tak brzdou silou státu. Podobně ke stejnému stavu směřují i Zlínsko a Královéhradecko³⁰.

Využitelnost indexu kvality života při hodinách občanské výchovy se nabízí při komparaci zemí chudých a bohatých, popřípadě při meziregionálních srovnáních samotné České republiky v oblasti NUTS 3 (např. Ústecký kraj versus Středočeský kraj).

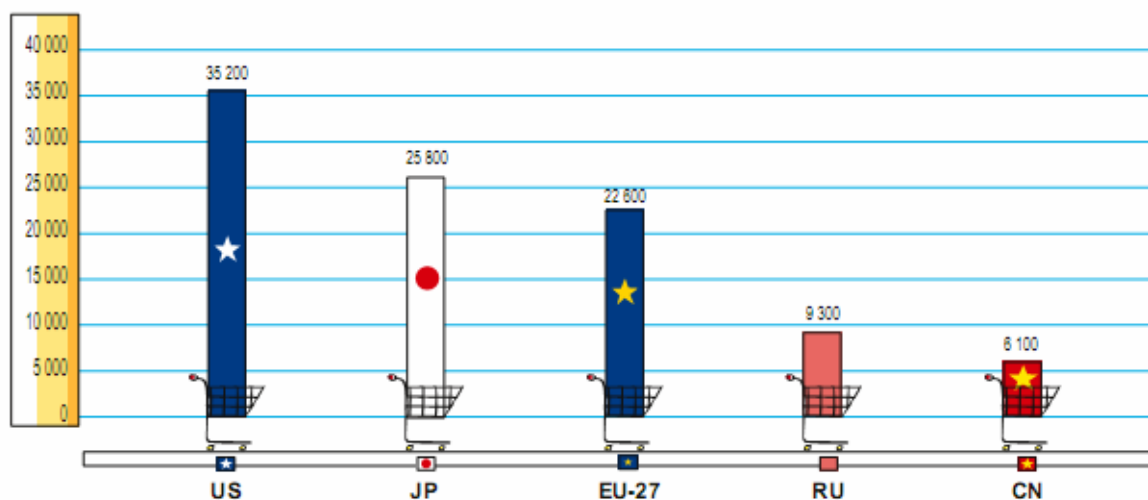
³⁰ Popis a srovnání krajů převzat od Holub, Petr 2008. Víme, kde se žije v Česku nejlépe: V Pardubicích, URL: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=609336#kraje> [3.3.2010].

Žáci by si měli uvědomit rozdíly v existenčních podmínkách různých států a zamyslet se nad vlastním životem. Měli by přijít na to, že v některých částech světa není ani myslitelné kupovat si drahé oblečení a mobilní telefony, jaké vlastní oni. Hlavně lidé v afrických zemích strádají hladem, nemají žádnou infrastrukturu, přístup ke vzdělání, ani zdravotní péči³¹.

Do hodin bych opět navrhovala využití již zmíněných obrázkových grafů, kam nakreslíme např. nákupní košíky a srovnáváme jejich zaplnění a obsah mezi bohatými a chudými státy. Žáci na nich na první pohled poznají rozdíly v životních podmínkách a nákupních možnostech lidí.

Obrázek 4

HDP na obyvatele v PPS (2005)

(Zdroj: Evropská komise. Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech. Lucembursko: Evropská společnost, 2007, str. 17. ISBN 92-79-03605-X., dostupné i v online podobě;
URL: http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/cs.pdf; [25.3.2010].)

³¹ Zde bych ráda odkázala na článek serveru aktuálně.cz nazvaný Přebytek a podvýživa na jedné planetě, viz Literatura [40].

Shrnutí

Index kvality života je novým hlediskem úrovně společnosti, který vypovídá nejen o materiálních podmínkách, ale je spojený i se subjektivním hodnocením. To je také důvod, proč nebyla dodnes vymezena jeho jednotná definice.

Ukazatel je zajímavý nejenom pro ekonomy, ale i sociology, filozofy, lékaře či odborníky na životní prostředí. Z psychologického hlediska v sobě zahrnuje tři podstatné hodnoty, jimiž jsou smysl života, štěstí a zdraví.

Významnou postavou, která se vyjadřuje k životní úrovni různých zemí a poukazuje na problémy v subsaharské Africe, je Amartya Sen, ekonom působící na Harvardské univerzitě.

Nejvyšší je kvalita života v Evropě a Americe. Měřítkem je dostatečná vzdělanost obyvatel, kvalitní lékařská péče, bydlení, bezpečnost, volný čas, ale i ekonomické ukazatele, které mají v hodnocení stále rozhodující význam.

Z měst jsou nejlépe posuzována evropská města Vídeň, Curych a Ženeva, na čtvrtém a pátém místě nalezneme kanadský Vancouver a novozélandský Auckland. Z hlediska regionů si nejlépe v kvalitě života stojí opět Evropa, následuje Asie a Tichomoří, Amerika a poslední příčky zaujímá Střední východ a Afrika.

Co se týká kvality života v České republice, patří naše země podle některých ukazatelů (např. kriminality, bohatství obyvatel, demokracie) do světové špičky. Z pohledu krajů se nejlépe žije Středočechům, dále na Pardubicku a Vysočině, nejhůře na Liberecku a v jižních Čechách.

3.2 Index štěstí – Happy Planet Index

Index štěstí³², respektive index šťastné planety (HPI) je nové měřítko, které poukazuje na ekologickou účinnost a s ní spojené společenské štěstí. Je to vůbec první index environmentálního vlivu na společenskou pohodu. Měří ekologický vliv země, ve které žijí lidé dlouhé a šťastné životy. Analýza jeho výsledků by nám mohla pomoci realizovat lepší svět, kde můžeme všichni žít příjemný život bez zatěžování planety.

Sestavení globálního HPI, publikovaného v červenci 2009, ukázalo, že jsme pořád daleko od dosažení udržitelného štěstí, a navrhuje vizi toho, co je nutné udělat pro to, abychom dosáhli zlepšení. Index neodhalí „nejšťastnější“ zemi na světě, ale ukáže schopnost, s jakou národy dokáží přeměnit přírodní zdroje planety na subjektivní pocit štěstí jejich občanů. HPI ukazuje, že celosvětově vysoké hodnoty spotřebovávání zdrojů neznamenaají nutně vysoký stupeň lidského štěstí. Naopak. Je možný vysoký standard blaha i bez této nadměrné spotřeby přírodních zdrojů.

HPI stahuje pohled na ekonomiku zpět do jejích absolutních základů: co jsme vložili (zdroje) a co vyjde (lidské životy rozdílné délky a štěstí). Výsledný globální index 143 národů, pro které jsou nová, vylepšená data k dispozici, odhaluje, že svět jako celek musí ještě ujít dlouhou cestu. Žádná země totiž nedosahuje celkově vysokého výsledku indexu.

Existuje také HPI pro evropské země, sestavený v roce 2007. Je založený na uhlíkových stopách³³ evropských zemích, což umožňuje obraz relativní uhlíkové produkce evropských národů. Mezi nejnižší producenty uhlíku patří Estonsko

---

³² Vlastní překlad ze zdroje: The (Un)Happy Planet Index. NEF 2009.; URL: <http://www.happyplanetindex.org/> [23.2.2010].

³³ Uhlíková stopa obsahuje množství skleníkových plynů a oxidu uhličitého, které jsou vyprodukovány téměř všemi lidskými aktivitami, tj. od dopravy až po jídlo. Hodnota stopy se udává v gramech, kilogramech či tunách. Více viz Literatura [27].

a Bulharsko. O něco hůře je na tom Česká republika, ale Švédsko, Norsko a Island mají jednu z největších produkcí CO₂ v Evropě³⁴.

Žádná země uvedená v indexu šťastné planety nemá vše v pořádku. I když některé státy jsou více úspěšné v poskytování dlouhých a šťastných životů pro své občany oproti ostatním, má každá země vlastní problémy a žádná nefunguje tak dobře, jak by mohla. Výzva dnešní doby spočívá v poznání HPI a jeho úspěšné aplikaci. Statut šťastné planety zveřejněný v červenci 2009 poskytuje některá klíčová řešení k tomu, aby pomáhala planetě dosáhnout dobrých životů, které nezatěžují a neničí naši Zemi.

V současnosti během ekonomické krize jsou více než kdy jindy vlády zemí opatrné a zdá se jim nemožné dosáhnout znovu ekonomického růstu. Ten je podle nich většinou nezbytnou podmínkou či dokonce základní strategií k tomu, aby se zlepšovala ekonomická, sociální i politická situace. Je otázkou, zda přinese i pocit většího štěstí lidem v těchto státech, zda je bez dalšího právě jedinou strategií k tomu, jak jej dosáhnout. Z hlediska čerpání a osudu světových přírodních zdrojů je prokazatelně neúčinný, jak uvádí společnost NEF.

Spíše než sledování růstu za každou cenu by se měly vlády snažit o podporu „pohody“³⁵ a sledovat trvalou udržitelnost³⁶, dokonce i když škodí ekonomickému růstu. Stát přetrvával ve víře, že růst by měl mít přednost před všemi dalšími politickými cíli. Ale toto úzké pojetí růstu představuje zhroucení obecného dobra. V historii byl ekonomický růst spíše menší fenomén, byl průvodním jevem ve sledování dalších cílů, ale po válce potřeboval být svět opět zregenerován a hrubý národní produkt byl proto vyzdvihnut v OSN roku 1947. Po čase přestal být již

---

³⁴ Čerpáno z The (Un)Happy Planet Index. Explore - European HPI. NEF 2009; URL: <http://www.happyplanetindex.org/explore/europe.html> [17.4.2010].

³⁵ Pojem well-being znamená podle slovníku „*pocit životní spokojenosti, kladné kognitivní a emocionální vyhodnocení kvality vlastního života*“. Převzato z Kohoutek, R. Subjective Well-Being. ABZ slovník cizích slov; URL: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/subjective-well-being-angl> [17.4.2010].

³⁶ „*Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní životní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.*“
Převzato ze Zákona č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, § 6, URL: http://www.eis.cz/dokumenty/44_5_0_12005-10-29_18-25-54.htm [17.4.2010].

ekonomický růst tolik sledovaný, ale své místo v systému národních účtů si stále drží, jako kdyby země pořád ještě bojovaly s válečným zotavením. Nejinak je tomu i u strategie Evropské unie, lisabonské strategie, která se točí také kolem růstu³⁷.

Roku 2005 publikovala OECD výroční zprávu s názvem „*Going for growth*“, která se pokusila vyřešit, jak členské státy mohou uspíšit rychlost růstu hrubého domácího produktu. Biologové mluví o fyzickém růstu jako o procesu, který má optimální úroveň, přes kterou není další růst prospěšný a ve skutečnosti se může stát škodlivým. Ekonomický růst může podléhat stejné analýze. Vedle zřejmých environmentálních dopadů jsou zde důkazy, že posedlost růstem nás možná vede k ignoraci jiných aspektů života rozhodujících o našem štěstí. To je právě určující role indexu šťastné planety – směřuje nás směrem k nové vizi pokroku, která v žádném případě nebude závislá na ekonomickém růstu. Zda tomu opravdu může tak být, se budeme muset nechat překvapit, protože v současné době si národní účty bez HDP neumí mnozí ekonomové představit.

Index reflektuje průměrné roky šťastného života produkovaného danou společností, národem či skupinou národů na jednotku zkonsumovaných planetárních zdrojů. Jinými slovy to představuje schopnost, s jakou státy přemění konečné zdroje Země do blahobytu užívaného jejich občany. Celkový HPI v sobě zahrnuje tři odlišné indikátory: životní spokojenost, průměrnou délku života a ekologickou stopu³⁸.

---

³⁷ Evropská unie usiluje svojí lisabonskou strategií o transformaci hospodářství, která je založena na partnerství jednotlivých zemí. Stará se o podporu ekonomického růstu a dostatku pracovních příležitostí. Koordinuje vazby mezi zeměmi, aby byly ekonomické dopady přínosné pro celou unii. Snaží se odhalit hospodářské problémy členských zemí a navrhnout úpravy pro maximální ekonomický růst.

Viz Evropská komise 2009. Hospodářské a finanční věci. Strategie EU pro růst a zaměstnanost; URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/structural_reforms/growth_jobs/index_cs.htm [18.4.2010].

³⁸ Následuje vlastní překlad z The (Un)Happy Planet Index. Components of the HPI; URL: <http://www.happyplanetindex.org/learn/calculating/global.html> [18.4.2010].

3.2.1 Životní spokojenost a průměrná délka života

Jak můžeme měřit pohodu v rámci šťastných a zdravých životů? Zdravotní aspekt je relativně přímý – nejznámější indikátor je průměrná délka života.

Otázka štěstí byla zkoumána a projednávána již za časů Aristotela. V posledních letech se diskuze přesunula od filozofie do oblasti vědy a výzkumu v rámci poznávání toho, co znamená být šťastný, co to řídí a jak to lze měřit.

Být šťastný je více než jen mít úsměv na tváři – je třeba zkoumat subjektivní pocit pohody a zachycení její celistvosti. Vedle pocitu „dobrý“, jenž také spojuje význam individuální vitality, jsou zde i příležitosti k převzetí účelných, poutavých aktivit, které prokáží pocity schopnosti a samostatnosti a zásoby vnitřních zdrojů, jenž nám pomáhají zvládnout situaci, kdy se nám vede špatně. Pohoda je také o pocitu příbuznosti k jiným lidem – obojí v rámci blízkých vztahů s přáteli a rodinou a příslušnosti k širší společnosti³⁹.

Životní spokojenost je měřena typickou otázkou: Jak jste v současné době spokojen/a s vaším životem? Odpovědi jsou opatřeny číselnou stupnicí od 0 do 10, kde 0 je nespokojený/á a 10 spokojený/á. Léta výzkumu prokázala, že navzdory zjevné jednoduchosti prokazuje otázka dobré výsledky. Odpovědi jedinců se shodují s velikostí a silou jejich sociálních sítí, vztahových postavení, úrovní vzdělání, výskytem slabosti, stejně jako s jejich materiálními podmínkami, příjmem a zaměstnáním. Průměry zemí mají sklon být vyšší tam, kde si lidé dané země užívají vyšší sociální úroveň hlavního města, lepšího klimatu, bohatších přírodních zdrojů, vyšší průměrné délky života, lepší životní úroveň a plurality ve vládě. Lidé, kteří tvrdí, že jsou spokojeni se svým životem, inklinují k tvorbě jiného pozitivního hodnocení, například popisování častějších dobrých nálad, označují se jako spokojení lidé, kteří jsou milováni, často se usmívají a je málo pravděpodobné, že si v budoucnu sáhnou na život. Doprovodné pro tento popis spokojenosti jsou i aspekty samostatnosti a nezdolnosti. V roce 2008, dva roky po

---

³⁹ Více o tom Možný, I. Česká společnost. Kvalita života. Praha:Portál, 2002, str 14 – 19.

zavedení HPI⁴⁰, britské Ministerstvo životního prostředí, potravy a zemědělských záležitostí vybuodovalo subjektivní míru pohody včetně životní spokojenosti a nazvalo ji *trvale udržitelný rozvoj indikátorů* a potvrdilo, že tato míra subjektivní pohody může být užitečná v prognózách hodnocení lidských cílů.

3.2.2 Ekologická stopa

Podle společnosti NEF se míra životní spokojenosti a průměrná délka života zaměřují na to, čeho chceme v životě dosáhnout – na lidské cíle. Ale nezabývají se způsoby, jak k tomu dospět či požadovanými vstupy. Úvahy o těchto problémech jsou však velmi podstatné, jestliže to, jak zajistíme naši pohodu, ovlivní, zda ostatní na světě mohou také zabezpečit vlastní blahobyť a zda to tak kdokoliv z nás může udělat i v budoucnu. To je udržitelný aspekt stálé pohody. Takové názory jsou nejvíce významné tam, kde jsou omezené zdroje požadované pro podporu blahobyti. Avšak nejvíce časově omezené zdroje, na které se běžně spoléháme, jsou přírodního charakteru.

Zároveň není jednoduché měřit na celém světě náš vliv na planetu. Nejlepší přístup v současnosti je ekologická stopa vyvinutá ekology Mathisem Wackernagel a Williamem Reesem⁴¹. Evropská agentura Eurostat dokonce zvažuje zařazení ekologické stopy do jejího stanoveného trvale udržitelného rozvoje indikátorů, zatímco velšská vláda ho již přijala jako jeden z pěti indikátorů udržitelnosti. Ekologická stopa znamená plochu, kterou každý občan potřebuje ke svému životu. Velikost plochy se odvíjí od všech zdrojů, jenž jedinec spotřebovává, a od následné likvidace odpadu, jenž je se spotřebou

---

⁴⁰ HPI byl zaveden v roce 2006 společností NEF (zkratka pro nový ekonomický základ, zřízení) jako index lidské spokojenosti a vlivu životního prostředí. Viz Happy Planet Index – Wikipedia; URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Happy_Planet_Index [18.4.2010].

⁴¹ Mathis Wackernagel a William Rees jsou kanadští vědci, kteří jako první zavedli ekologickou stopu ve své publikaci *Our Ecological Footprint: Reducing Human Impact on the Earth* v roce 1996. Viz Kolářová, Hana 2004. Co je a kde se vzala udržitelná spotřeba, str. 2; URL: http://www.czp.cuni.cz/enviwikidata/hk/Udrzitelna_spotreba [18.4.2010].

vyprodukován. Je to stopa, jakou zanecháváme svým životním stylem. Její velikost se udává v globálních hektarech⁴². Výhoda přístupu spočívá v tom, že je možné odhadovat globální množství produktivních hektarů dostupných na planetě. Na základě dělení celosvětové populace můžeme propočítat množství přírodních zdrojů planety na hlavu jednotlivce, na které má každý člověk nárok. Výsledek činí 2,1 hektaru⁴³.

V roce 2005 byla stopa pro bohaté národy OECD 6 hektarů na hlavu. Důsledkem je, že žijeme způsobem, jako kdybychom měli téměř tři planety obsahující přírodní zdroje. To je zčásti možné, pokud se spoléháme na to, že nám chudší země poskytnou suroviny, představují totiž ekologický dluh bohatých zemí chudým. To vyvolá skutečnost, že je marné v chudých zemích aspirovat na západní vývoj – jednoduše je nemožné pro každého na planetě žít jako lidé žijící na Západě. Jinak bychom k životu opravdu potřebovali tři planety, ale bohužel máme stále pouze jednu. Z tohoto důvodu je ekologická stopa důležitá i pro porozumění sociální spravedlnosti. Zlepšující se životní úroveň v chudších zemích může být dosažena pouze v případě klesající spotřeby zdrojů v bohatých zemích⁴⁴.

Tento ekologický přesah spotřeby přírodních zdrojů částečně představuje neudržitelné emise CO₂ v atmosféře v rychlejším poměru, než v jakém ho může planeta znovu absorbovat. Jako globální HPI pozoruje i evropský HPI výsledek lidské snahy o dlouhý a šťastný život, měřený životní spokojeností a průměrnou délkou života. Míra užívaná pro základní vstup, tedy planetární spotřeba zdrojů, je zde tvořena uhlíkovou stopou. Tato stopa v sobě zahrnuje množství skleníkových plynů a oxidu uhličitého v ovzduší. Měří rozsah dopadů na životní prostředí, které jsou způsobeny lidskou produkcí. Skládá se z primární (přímé) stopy a sekundární (nepřímé) stopy.

---

⁴² Viz Hra o Zemi. Ekologická stopa.; URL: <http://www.hraozemi.cz/ekostopa.html> [18.4.2010].

⁴³ Informace převzaty z The (Un)Happy Planet Index. Components of the HPI; URL: <http://www.happyplanetindex.org/learn/calculating/global.html> [18.4.2010].

⁴⁴ Tamtéž.

Přímá stopa je tvořena plyny vzniklými lidskou činností, např. ze spalování benzínu námi používaných dopravních prostředků nebo z vaření a topení. Sekundární stopu představují nepřímé emise CO₂ z výrobku, který používáme. Jsou to např. emise vzniklé ze spotřeby energie na výrobu automobilu, jídla či oblečení.

Problémem je, že přibývající skleníkové plyny už se nestačí vázat na biomasu rostlin a v atmosféře narušují ochrannou ozonovou vrstvu, a tím dochází ke klimatickým změnám. Je proto potřeba omezit spalování fosilních paliv (ropa, zemní plyn, uhlí), ze kterých emise pocházejí, a najít alternativy šetrné k životnímu prostředí.⁴⁵

3.2.3 Výpočet ekologické stopy

Pro výpočet ekologické stopy existují dva základní způsoby, které mají za cíl převést lidskou spotřebu na velikost používané plochy Země. První způsob zkoumá zdroje odebrané z přírody, které jsou potřeba k výrobě předmětů naší spotřeby, například dřeva, vody a rostlin k výrobě jídla, nábytku, oblečení. Druhá možnost výpočtu se zajímá o jednotlivé kategorie spotřeby ve stádiu již hotových výrobků.

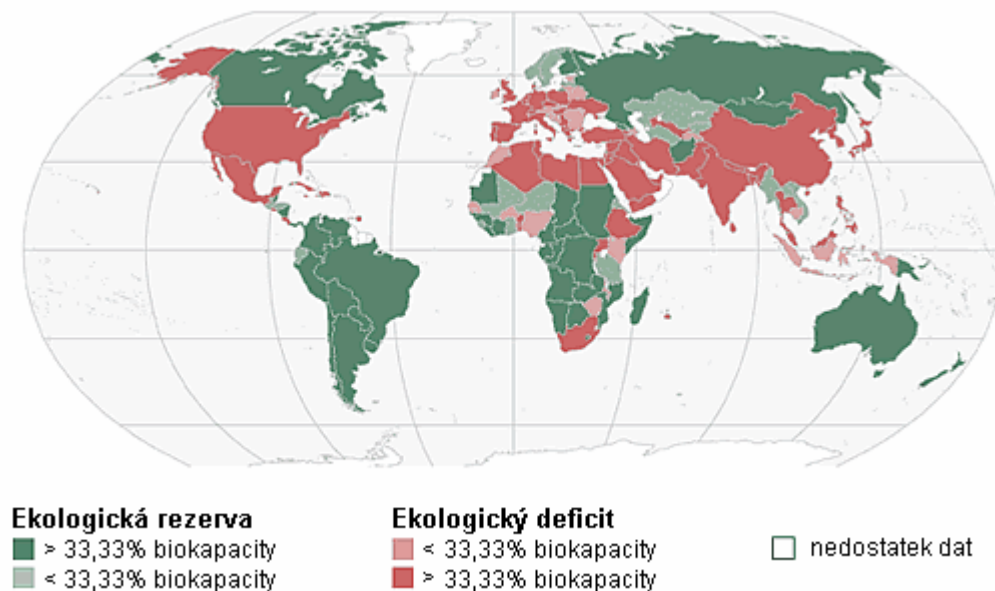
Při výpočtu ekologické stopy státu je tedy vhodnější použít první metodu a druhý způsob je určen spíše pro odhad stopy jednotlivce, protože se zaměřuje na jeho individuální spotřebu, ze které odvodí množství zdrojů použitých na výrobu statků a služeb. Problémem se ale může jevit nedostatek dat a složitosti nutné k výpočtu zahrnující kombinaci obou způsobů.

---

⁴⁵ Čerpáno z Hra o Zemi. Uhlíková stopa.; URL: <http://www.hraozemi.cz/uhlikova-stopa.html> [17.4.2010].

Obrázek 5

Ekologičtí dlužníci a věřitelé

(Zdroj: Hra o Zemi. Globální souvislosti; URL: <http://www.hraozemi.cz/ekostopa/globalni-souvislosti.html> [18.3.2010].)

Na obrázku je patrné, které země mají vysoký životní styl a které naopak mají nízkou kvalitu života. Země, ve kterých si jejich obyvatelé žijí s vysokými náklady na život, budou mít brzy problémy s přírodními zdroji a již dnes se starají, čím je v budoucnu nahradí. Vytvářejí státu ekologický deficit, mimo jiné mezi ně patří i Česká republika. Jsou to státy červeně vyznačené. Jsou tudíž závislé na dovozu ekologických služeb. Zelené země oproti nim disponují dostatečným množstvím biologicky produktivních ploch a jsou schopné poskytovat rozvinutým zemím potřebné suroviny.

Vyskytují se i názory, že se má upustit od rozdělení mezi zeměmi ekonomicky rozvinutými a rozvojovými a nahradit ho dělením na země ekologických dlužníků a věřitelů.

3.2.4 Caerphillský index

Žít lépe, spotřebovávat méně – tato rozvíjející se strategie stanovuje vizi pro čtvrti, kde obyvatelé žijí delší, zdravější a více naplněné životy, zatímco spotřebovávají méně zdrojů, aby neohrozili kvalitu života budoucích generací nebo lidí žijících v jiných částech světa.

Pro tyto účely byl vyvinut Caerphillský trvale udržitelný index⁴⁶, který vypočítává, jak jsme šťastní a zdraví – naše spokojenost dělená množstvím zdrojů, které spotřebujeme – ekologickou stopou. Index je založen na rovnosti:

Průměrná délka života X životní spokojenost

Žít lépe, spotřebovávat méně = _____

Ekologická stopa

Obyvatelé Caerphilly mají třetí nejnižší ekologickou stopu ve Velké Británii na 4,81 globálních hektarech na jednotlivce, což znamená opět potřebu 2,5 planety pro podporu takového života. Zatímco Velká Británie spotřebovává méně zdrojů než jiné části čtvrtí, stejně má jedno z nejhorších zdraví a nízkou průměrnou délku života. Průměr „udržitelného výsledku“ pro obyvatele čtvrtí je 42,3 a cílem je dostat se v roce 2030 na 62.

---

⁴⁶ Zdroj: Sustainable Caerphilly County Borough. Living Better, Using Less.URL:
<http://www.caerphillysustainability.co.uk/> [16.2.2010].

Tabulka 4**Caerphillský index**

Země	Průměrná délka života	Životní spokojenost (z 10)	Ekologická stopa (globální hektary)	Výsledek trvalé udržitelnosti
Vanuatu	68.6	7.4	1.1	68.2
Kostarika	78.2	7.5	2.1	66.0
Čína	71.6	6.3	1.5	56.0
Německo	78.7	7.2	4.8	43.8
Caerphilly	77.2	7.1	4.8	42.3
VB	78.4	7.1	5.4	40.3
USA	77.4	7.4	9.5	28.8
Zimbabwe	36.9	3.3	1.0	16.6

(Zdroj: Sustainable Caerphilly County Borough; vlastní úpravy; URL:

<http://www.caerphillysustainability.co.uk/> [23.2.2010].)

Poselství je takové, že když měříme efektivitu, se kterou je zemím umožněno přeměnit základní vstupy přírodních zdrojů na maximální meze dlouhých a šťastných životů, vše mohou udělat ještě lépe. Tento závěr je méně překvapivý s ohledem na argument, že se vlády soustředily příliš dlouho na špatné indikátory. Ale národy, které se transformovaly na HPI, nám poskytují cenné náhledy, jak bychom mohli udělat věci jinak⁴⁷.

Devítka vrcholových národů HPI je v Latinské Americe. Středně příjmové země jako ty v Latinské Americe a jihovýchodní Asii mají sklon být nejbližší k dosažení udržitelné pohody. Jinými slovy HPI dosahuje aktuální rámec svého

⁴⁷ Podobné cíle jako HPI si vytyčily i přední světové organizace jako WB, MMF, OECD, OSN či WTO, které podporují rozvoj a snižování bídy a hladomoru v chudých částech světa a neorientují se pouze na pomoc finanční situaci, ale zaujmají komplexnější postoj zahrnující i pomoc v oblasti sociální.

Viz Literatura [4, 28, 29, 30].

optima ve středních úrovních příjmů, ale mimo optimum nepředstavuje skvělý život, který nezatěžuje Zemi.

Zajímavé je zjištění, že mnoho zemí, kterým se vede dobře, jsou složeny z malých ostrovů (včetně Dominikánské republiky, Jamajky, Kuby a Filipín). Polovina z deseti malých ostrovních národů zahrnutých v posledním celkovém HPI je na vrcholu 20% z pozic HPI.

Na škále od 0 do 100 je pro HPI cílem, aby národy směřovaly do roku 2050 k číslu 89. To je založeno na dosažitelných úrovních průměrné délky života a pohody a rozumné velikosti ekologické stopy. Z výsledků z července 2009 je nejvyšší stav pouze 76,1 v Kostarice. Nejnižší úroveň a možná i nejméně překvapivá je Zimbabwe se 16,6. Žádná země nedosahuje celkově vysokého výsledku a žádná si nevede dobře ve všech třech indikátorech. Například Kostarika má ekologicky průměrnou délku života 69 let⁴⁸.

HPI není indikátorem nejšťastnější země na planetě nebo nejšťastnějším místem pro život. Neoznačuje ani nejvíce rozvinuté země v tradičním smyslu či nejvíce šetrné k životnímu prostředí. HPI kombinuje všechny poskytnuté metody pro srovnávání pokroku země směrem k cíli poskytujícímu dlouhodobou pohodu pro všechny bez překročení hranic spravedlivé spotřeby zdrojů. Pro země je možné, aby dosáhly porovnatelných skóre v HPI i z odlišných důvodů, protože se index skládá ze tří separátních součástí, které lze jednu s druhou intuitivně kombinovat a analyzování rozdílů mezi takovými zeměmi je relativně přímé a přínosné z politického hlediska. Výsledky ze světově nejvíce vyvinutých národů, členů OECD, klesly od šedesátých let do konce sedmdesátých. Ačkoliv v těchto zemích byly od té doby nějaké zisky, HPI výsledky byly vyšší v roce 1961 než v roce 2005. Životní spokojenost a průměrná délka života se zvýšily o 15% za dobu 45 let, ale vedlo to ke zvýšení ekologické stopy o 72% na hlavu jednotlivce. Bylo to možné podrobně sledovat ze skupiny 36 významných států, asi dvěma třetinám se mezi léty 1990 a 2005 zvýšily HPI výsledky, ale u tří

---

⁴⁸ Vlastní překlad ze serveru The (Un)Happy Planet Index. What the HPI tell us; URL: <http://www.happyplanetindex.org/learn/what-hpi-tells-us.html> [18.4.2010].

největších zemí na světě, Číny, Indie a USA (všechny agresivně sledují růst založený na vývoji vzorů) se v té době HPI snížil.

Evropský index šťastné planety uvádí, že Evropa jako celek má menší produkci uhlíku při dodání lidského štěstí v rámci relativně šťastných, dlouhých životů pro jejich občany, než tomu bylo před 40 lety.

Obecně index odhaluje to, že Island je na vrcholu evropského indexu. Skandinávské země jsou nejvíce produktivní – dosahují nejvyšších výsledků štěstí v Evropě s relativně nízkými environmentálními náklady - Švédsko, Norsko a Island jsou na vrcholu tabulky indexu šťastné planety. Významné evropské země se drží v závěsu – Španělsko postupuje z chudých zemí nejlépe, nachází se na 12. místě, následuje Itálie se 14. pozicí, Německo na 15. přiče a Francie na 18. pozici v indexu uhlíkové produkce a štěstí. Velká Británie zaujímá 21. místo z 30 národů. Pouze transformované ekonomiky a Portugalsko, Řecko a Lucembursko zaostávají⁴⁹.

Index šťastné planety má za cíl informovat o širším výzkumu, který je proveden na pocitu štěstí, změnách klimatu a s tím souvisejícími problémy.

Další výzkum indexu zahrnuje:

- sledování národního popisu pocitu pohody, který požaduje systematické měření jiných součástí zažitého společenského štěstí. Srovnání je umožněno mezi 22 státy Evropy.
- pět cest k pocitu štěstí, což je soubor prokázaných dějů pro jednotlivce, které je třeba zabudovat do každodenního života, aby se zvětšil osobní pocit štěstí.
- pracovní skupinu sledující změnu klimatu a vývoj. Slouží k informování o vzájemném ovlivňování mezi změnou klimatu a mezinárodním vývojem.

Centrum pro šťastný život pracuje na zkoumání pohody a kvality života. Snaží se vylepšit individuální a kolektivní štěstí způsobem, který je šetrný k životnímu prostředí a společensky spravedlivý. Cílem je podporovat koncept štěstí jako legitimní a užitečný cíl politiky a poskytovat jedinci, společnosti a organizacím

---

⁴⁹ Tamtéž.

nástroje k obnovení blahobytu v rámci štěstí. Věří, že je možné vést dlouhý a šťastný život bez ničení Země⁵⁰.

Využitelnost indexu štěstí v hodinách občanské výchovy je možná při diskuzích o smyslu života, o zdravém životním stylu nebo životních podmínkách obyvatel. Žáci by se měli zamyslet nad vlastními potřebami, které jim poskytují subjektivní pocit štěstí a pohody, měli by je umět vyjmenovat a měli by zhodnotit, jak tyto potřeby působí na životní prostředí.

Vyučující by je měl/a vést k ochotě pomoci lidem, kteří jsou v nouzi a kteří kvůli vnějším podmínkám nemohou být šťastní. Důležitým bodem tohoto indexu je i ochrana životního prostředí pro šťastný život budoucích generací. K diskuzi lze využít obrázkové grafy o životní spokojenosti občanů a problémech země⁵¹.

Obrázek 7

Spokojenost občanů

(Zdroj: Evropská komise. Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech. Lucembursko: Evropská společnost, 2007, str. 65. ISBN 92-79-03605-X., dostupné i v online podobě;

URL: http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/cs.pdf; [25.3.2010].)

⁵⁰ Převzato z The (Un)Happy Planet Index. Related research; URL: <http://www.happyplanetindex.org/learn/related-research.html> [18.4.2010].

⁵¹ Graf o problémech země je zobrazen v experimentální hodině Životní úroveň, str. 67 této práce.

Shrnutí

Index šťastné planety má za cíl měřit ekologickou účinnost a s ní spojené společenské štěstí. Ve výsledku neodhaluje „nejšťastnější“ zemi světa, ale schopnost států vytvořit pro jejich občany podmínky pro dlouhé a šťastné životy. Index klade důraz na budoucí generace a blahobyt jiných národů, které nejsou tak bohaté a ekonomicky vyspělé. Poznání tohoto ukazatele a jeho aplikace změní dosavadní životy, které ničí planetu a nepřinášejí dostatečný pocit lidské pohody. Posedlost ekonomickým růstem nás vede k ignorování jiných významných aspektů, které mohou být rozhodující v našem štěstí. Být šťastný v sobě zahrnuje subjektivní pocit pohody a pocity příbuznosti a socializace. Spokojenost je vyjádřena dobrými sociálními vztahy, postavením ve společnosti, vzděláním, materiálními podmínkami, dobrým zaměstnáním a uspokojivými příjmy.

HPI je tvořen třemi indikátory, které by měla země sledovat a ke kterým by se měla upínat pro zlepšení svého stavu. Vyhodnocuje se ekologická stopa, životní spokojenost a průměrná délka života.

Ekologická stopa v sobě zahrnuje míru velikosti země, která je určena všem požadavkům jednotlivců, a míru velikosti vegetace nutné k absorpci CO₂ a emisí. Jednotkou stopy jsou hektary, v přepočtu na jednotlivce činí jeho plocha 2,1 ha planety. Dnešnímu způsobu života ale nestačí tato velikost, plýtváme přírodními zdroji a ohrožujeme tím štěstí budoucích generací. Bohaté země by měly proto ustoupit ze svých požadavků zlepšit životní úroveň v chudých zemích.

Životní spokojenost je subjektivní pocit štěstí a pohody, ve které hrají roli i sociální vztahy. Lze si ji spočítat, pokud odpovíte na otázky týkající se bydlení, životního stylu, chování k životnímu prostředí, zdravotního stavu vašeho i rodiny, výšky, váhy, životních pocitů či sociálních vztahů⁵².

Pojmem štěstí se zabývá i americký politolog a sociolog Ronald Inglehart. Podle jeho mínění se společnost posunula od ekonomické bezpečnosti směrem k rostoucímu uvědomování si subjektivního štěstí, sebevyjádření a kvality života.

---

⁵² Viz Sustainable Caerphilly County Brought. Living Better, Using Less.URL: <http://www.caerphillysustainability.co.uk/> [16.2.2010].

Vzrůstající štěstí dle něj dopomáhá k vyšší toleranci, víře a politické zdrženlivosti⁵³.

3.3 Rozvojové cíle tisíciletí – Human Development

Organizace spojených národů si určila za cíl zlepšit v novém miléniu, tedy od roku 2000 do roku 2015, životní podmínky nejchudších vrstev populace. Zavázalo se k tomu 191 členských zemí, které disponují možnostmi a technologiemi pro pomoc v rozvoji chudých zemí. Shodly se na snížení extrémní chudoby na polovinu, na zavedení školní docházky pro všechny děti světa a na zastavení dalšího šíření nemocí typu AIDS, HIV, malárie.

Státy se domluvily na přehodnocení svých postojů a zaměřily se na rychlé řešení globálních otázek a problémů.

OSN proto stanovila 8 kritérií⁵⁴, na které je třeba zaměřit pozornost:

1. Konec chudoby a hladu: pomoc spočívá ve snaze snížit na polovinu počet extrémně chudých lidí, kteří mají prostředky k životu menší než jeden dolar na den, snížit na polovinu podíl lidí trpících hladem a dosáhnout produktivního a plného zaměstnání pro všechny, včetně žen a mladých lidí.
2. Všeobecné vzdělání: zajištění základního vzdělání pro všechny děti, chlapce i dívky.
3. Rovnocennost pohlaví: nejlépe do roku 2005 eliminovat rozdíly v přístupu mužů a žen k základnímu a středoškolskému vzdělání a nejpozději do roku 2015 ve všech úrovních vzdělávání.
4. Zdraví dětí: redukovat o dvě třetiny úmrtnost dětí mladších 5 let

---

⁵³ Viz World Values Survey. Inglehart-Welzel Cultural Map of the World, URL: <http://www.worldvaluessurvey.org/> [24.2.2010].

⁵⁴ Zdroj: Informační centrum OSN v Praze – Rozvojové cíle; URL: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205> [18.3.2010].

5. Zdraví matek během těhotenství: snaha snížit o tři čtvrtiny míru úmrtnosti matek a dosáhnout univerzálního přístupu k reprodukčnímu zdraví
6. Boj s HIV/AIDS: zastavit šíření HIV/AIDS, dosáhnout univerzálního přístupu k léčbě pro všechny, kteří to potřebují, a zastavit šíření a dopady malárie a jiných závažných chorob světa
7. Environmentální udržitelnost: integrování principů trvale udržitelného rozvoje do národních politik a programů a zvrácení ztrát přírodních zdrojů, snížit na polovinu poměr obyvatel bez přístupu k pitné vodě a základnímu zdravotnickému zařízení a do roku 2020 dosáhnout výrazného zlepšení životních podmínek alespoň 100 milionů lidí žijících v chudinských čtvrtích.
8. Celosvětová spolupráce: zaměřit se na zvláštní potřeby nejméně vyvinutých zemí, ať už vnitrozemských nebo malých ostrovních států, rozvíjet obchodní a finanční systém založený na pravidlech a zajistit jeho předvídatelnost a nediskriminační charakter, vytvořit pracovní příležitosti pro mladé lidi, zajistit státům přístup k novým technologiím a ve spolupráci s farmaceutickými společnostmi zajistit základní léčiva.

Na začátku července 2009 se konala v Ženevě konference, na které tajemník OSN varoval, že je realizace velmi pomalá a pravděpodobně nebude do roku 2015 dosaženo všech osmi stanovených cílů tisíciletí. Nabádal státy, aby i přes nesnadné ekonomické podmínky v důsledku globální krize nezanedbávaly pomoc chudým zemím a že je naopak nutné posílit snahu dodržet slíbené úmysly.

3.3.1 Dosavadní výsledky stanovených cílů

Zpráva z roku 2009⁵⁵ udává, že kvůli vysokým cenám potravin utrpělo plnění stanovených cílů. Počet hladových se podařilo snížit o 4 %, a to mezi léty 1990 – 2006. V roce 2008 v důsledku ekonomické krize se ale vývoj zastavil a jídlo pro chudé se opět stalo nedostupným. Stejně tak se v tomto šestnáctiletém období

---

⁵⁵ Viz Literatura [30].

snížil počet lidí, kteří musejí vyžít s 1,25 americkým dolarem na den. V roce 2009 ale experti odhadli opětovné zvýšení extrémně chudých lidí.

Dalším cílem se stalo zdraví dětí. V rozvojových zemích trpí děti silnou podvýživou a předpoklady do roku 2015 nejsou přívětivé pro výrazné zlepšení ani v této kategorii.

Selhání úmyslů o genderové rovnoprávnosti nabízejí i statistiky s nezaměstnaností žen, která se během roku 2009 vyšplhala až na 7,4 %. Nejmenší pokrok lze pozorovat na zdraví matek, protože chybí prostředky na programy plánování rodiny pro plnění tohoto úkolu.

Úspěchu dosáhlo OSN v úrovni školní docházky. Ve velice chudých zemích stoupl počet dětí navštěvujících základní školu. Dařilo se snižovat úmrtnost dětí do pěti let, zejména díky boji s malárií a spalničkami. Od roku 1996 se daří snižovat šíření viru HIV a klesl i počet obětí nemoci AIDS. Rok 2008 však zastavil pozitivní změny ve výsledcích stanovených cílů [Informační centrum OSN v Praze - Zprávy 2009].

Expertí ale také upozorňují, že výsledky jsou nerovnoměrně rozložené, protože zatímco ve východní Asii došlo k rapidnímu poklesu chudoby, v subsaharské Africe počet chudých lidí naopak vzrostl za patnáct let o 100 milionů.

Využití rozvojových cílů v hodinách občanské výchovy souvisí s globálními problémy světa a pomoci lidem, kteří žijí v chudobě. Lze opět srovnat životní úroveň v České republice a v Africe.

Pro představu by vyučující mohl/a pustit žákům dokument o dětech žijících v subsaharských oblastech nebo přinejmenším přinést několik obrázků životních podmínek obyvatel, které by žáky povzbudily k diskuzi a přemýšlení. Některé stanovené cíle by se žáci mohli podle přinesených materiálů pokusit i sami odvodit⁵⁶.

---

⁵⁶ ZŠ Dukelská Strakonice, kde jsem si vyzkoušela odučit experimentální hodinu pro tuto práci, si například adoptovala chlapce z Afriky, na kterého žáci dobrovolně přispívají určitou částkou peněz. Dostávají od něho dopisy, výsledky školní docházky a fotografie a seznamují se tak s rozdíly života a vzdělávání v rozvojové zemi.

Kapitola 4

Pokus o využití tématu v hodinách výchovy k občanství

Makroekonomické údaje jsou velmi složité ukazatele, které by se měly v hodinách občanské výchovy zjednodušit a vysvětlovat s ohledem na žákovy vědomosti. „*Předpokladem dobrého vlivu občanské výchovy na osobnost žáků je i kreativita učitele.*“ [Hořejšová, 1995, str. 4]

Učitel/ka je tudíž musí vhodně vybrat a zároveň přizpůsobit věku, inteligenci, schopnostem či zájmům třídy. Vybrané ukazatele by měly být podány poutavě a jednoduše, dle mého názoru nejlépe v praxi a ve zkušenostech žáka i učitele. Pouhé definice si může student kdekoliv najít sám, jsou ale obtížné na pochopení a nezahrnují osobní zkušenost, díky které si je žáci lépe osvojí.

4.1 Metodický úvod

Občanská výchova v sobě obsahuje několik složek: vlastivědnou, právní, ekonomickou, antropologickou, ekologickou a politickou.

Vzhledem k tématu mé práce se zaměřím pouze na ekonomickou složku, jejímž prostřednictvím se kultivuje žákovy ekonomické myšlení. Úkolem učitele/učitelky je zaobírat se problémy, se kterými se žák setká v běžném životě. Důležité je i seznámení s ekonomikou širšího rozsahu zahrnujícího obec, region, stát.

Podle **osnov** [Vzdělávací program ZŠ M. Horákové – osnovy předmětů] lze na základní škole zakomponovat makroekonomické ukazatele nejlépe do devátého ročníku. Ve druhém pololetí žáci probírají ekonomické jevy jako druhy ekonomik, státní rozpočet, fungování trhu, funkci peněz, podnikání, pracovní poměr a zákoník práce. Z makroekonomických ukazatelů se nejbližší zabývají

nezaměstnaností, která je dle mého názoru pro žáky nejnáze pochopitelná a se kterou se v osobním životě reálně setkají.

V učebnici Fraus pro devátý ročník⁵⁷ nalezneme i kapitolu Globální svět, která se zabývá ekologickými a společenskými problémy lidstva. Upozorňuje i na otázku přelidnění, zmiňuje se o ekologické stopě, o rozdílu životní úrovně a problému chudoby.

Dokument **Bílá kniha**⁵⁸ vyzdvihuje v hodinách na druhém stupni základní školy motivaci k učení, osvojení základních strategií učení, rozvíjení žákových schopností a vědomostí, tvořivost, kreativní způsob řešení problémů, osvojení si pravidel komunikace, učení spolupráce, respektu, tolerance a ohleduplnosti či schopnost reálně odhadnout své hranice a dbát na vlastní zdraví. Základem je rozvíjení žákových možností a nová role učitele/ky, který/á je pro žáky partnerem, rádcem a je jim plně k dispozici.

Vztah učitelů a žáků by měl být založen na důvěře, diskuzi a respektu. Pedagog/pedagožka by měl/a dbát na důslednost při plnění dohodnutých pravidel, na objektivním a demokratickým postoji ke svým žákům.

Změny v rozvoji školství se týkají aktivního zapojení žáků do vyučování, ustoupilo se od pasivního předávání informací. Žáci sami hledají, poznávají a třídí nové informace, pracují samostatně, ve dvojicích, ve skupinách. Učitel by měl získat zkušenost, které třídě jaký způsob práce nejlépe vyhovuje a jaké formy a metody jsou pro třídu nejvhodnější. Výuku lze provádět i v blocích, v projektech, v heterogenních skupinách, v terénu, ale i volnou prací žáků. Učivo by se mělo prolínat se životem školy i mimo školu. Žáci musí vědět, že dovednosti a vědomosti, které se ve škole učí, jim budou sloužit i v praktickém životě.

---

⁵⁷ Kolektiv autorů. Občanská výchova 9. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-528-3.

⁵⁸ Kolektiv autorů. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. Praha: MŠMT, 2001. (online) Metodický portál RVP, URL: http://clanky.rvp.cz/wp-content/uploads/prilohy/643/priloha_bila_kniha.pdf [4.3.2010].

Pro výuku socioekonomických ukazatelů si musí učitel/ka stanovit specifické cíle, obsah hodiny a výstupní klíčové kompetence.

Výchovně vzdělávací cíle

- rozvíjení komunikačních dovedností a jasné a přesné argumentace
- získání základního přehledu o makroekonomických a socioekonomických ukazatelích
- pochopení a komparace znalostí socioekonomických ukazatelů
- smysluplné vysvětlení problematiky
- vyjádření vlastního názoru a respektování názorů druhého
- tolerance a empatie s cizími národy
- osvojení dovedností při práci s grafy

Obsah hodiny

- seznámení s makroekonomickými a socioekonomickými ukazateli
- pochopení pojmu na praktickém příkladu
- srovnání pojmu s ostatními regiony, státy světa
- vlastní stanovisko a zkušenosti
- práce s obrázkovými grafy

Výstupní klíčové kompetence

Výstupními klíčovými kompetencemi budou především kompetence:

1. komunikativní:

- žák formuluje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně a srozumitelně
- žák naslouchá druhým, aktivně se zapojuje do diskuze, umí obhájit svůj názor a argumentovat
- rozumí různým typům písemného sdělení a dovede na ně reagovat

2. kompetence sociální a personální:

- žák má podíl na příjemné atmosféře ve třídě
- ohleduplným jednáním upevňuje mezilidské vztahy
- přispívá k diskuzi jak ve skupině, tak i v celé třídě
- respektuje názory a různá hlediska druhých spolužáků

3. kompetence občanské:

- respektuje druhé lidi, je ochoten poskytnout jim jakoukoliv pomoc
- chápe základní ekologické a environmentální problémy
- respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí
- chrání zdraví své i ostatních
- podporuje trvale udržitelný rozvoj společnosti – posuzuje své nároky a potřeby a snaží se je omezovat

Metody⁵⁹, které mohou učiteli/učitelce posloužit ve výkladu o zvolených ukazatelích, jsou:

- a) komparace
- b) kontext

4.1.1 Komparace ukazatelů

Metoda komparace je pro hodiny občanské výchovy velmi vhodná. Její pomocí lze žákům ukázat jednotlivé jevy a souvislosti, které si mnohdy ani neuvědomují. Učiteli/učitelce sice zabere příprava více času než jakákoliv běžná hodina, zejména kvůli vyhledávání informací.

Má-li ale škola možnosti využívání počítačových učeben nejen pro výuku informatiky, lze koncipovat hodinu i tak, že informace hledají na internetu sami žáci. Pracovat mohou ve dvojicích či ve skupinách a další hodinu mohou své

---

⁵⁹ Viz. str. 17-19 v podkapitole 1.4 této práce – o možnostech využití socioekonomických ukazatelů

výsledky hledání prezentovat a vzájemně porovnat. Učí se tím samostatně práci i práci v týmu, používají různé zdroje k vyhledávání informací, učí se zacházet s médii v hodinách, selektovat důležité a nepodstatné údaje a kriticky k nim přistupovat. Učitel/ka v úvodu vyučování zadá jednotlivým skupinám úkoly, které musí v časovém rozvržení stihnout, a po zbytek hodiny funguje jako rádce a pomocník. Další hodinu řídí průběh prezentací a hodnotí pracovní úsilí žáků.

Důležitou součástí této metody je i diskuze a vyjadřování názorů jednotlivých žáků na přednesené informace. Učitel/ka by měl/a nutit žáky zamýšlet se nad srovnávanými jevy a zhodnotit situaci. Správnými otázkami směřuje žáky v myšlení a podporuje je v zaujetí určitého stanoviska.

4.1.2 Vysvětlení v kontextu

Vysvětlení problematiky makroekonomických ukazatelů může být ukázáno i na praktickém životě nás všech. S makroekonomickými agregáty se setkáváme dnes a denně. Vhodné je k předkládané látce užívat mnoho příkladů ze života a ukazovat jejich spojitost s realitou. Žáci by si měli uvědomit souvislosti a ne se pouze učit nazpaměť ekonomické definice.

Zařadí-li pedagog/pedagožka například kvalitu života do kontextu globálních problémů lidstva, lze na ukázce velmi chudých států uvádět příklady a důvody chudoby a bídy. V tomto ohledu se nabízí i následná komparace s bohatými státy a porovnávání rozdílů mezi zeměmi.

4.2 Koncept experimentálních hodin

Nejprve je nutné zamyslet se nad selekcí makroekonomických ukazatelů⁶⁰, ze

---

⁶⁰ Vhodné je zařadit do výuky jevy, které žáky zajímají, na které se sami informují a srovnávají mezi sebou. Problémem se můžou jevit složité číselné indexy, ve kterých se studenti ještě neumějí pořádně orientovat a jež jsou pro ně pouze abstraktní čísla, pod kterými si velice těžko něco představí.

kterých následně vyvodíme cíle výuky. Je důležité pro žáky základních škol znát složité ekonomické ukazatele, které slouží ekonomům pro zjišťování stavu ekonomiky?

Přiklání bych se k názoru, že ukazatel hrubého domácího produktu je spíše obligatorní záležitostí. Je to velmi složitý index náročný na pochopení mladých lidí zabývajících se jinými zájmy, než je množství vyrobených statků a služeb na území České republiky za daný rok.

Navíc jak v úvodu zmiňuji, existují názory na jeho přehodnocení a nahrazení jinými ukazateli, které by mohly být pro občany i žáky lépe srozumitelné, protože se skládají z několika složek a výsledek v hodnocení není nic neříkající číselná hodnota produkce.

Roli hrubého domácího produktu mohou zastoupit právě socioekonomické faktory jako nezaměstnanost a mzdy, bydlení, vzdělanost, doprava a energetika, životní prostředí, chudoba/blahobyt domácností či zdraví a dlouhověkost. To všechno se žáků v jejich životě dotýká a po celý zbytek života dotýkat bude a lze podle nich velmi dobře posoudit vyspělost země s životní úrovní a spokojeností obyvatel.

Pokud by ale kdokoliv opravdu trval na zařazení HDP do hodiny, nabízím jeho vysvětlení vztáhnout na jakýsi velký koláč, ze kterého lidé žijí. HDP na jednoho obyvatele by pak představoval rozdělení koláče pro každého jedince na stejné díly. Zde ale nastává problém, protože v hospodářské realitě nedochází k rovnoměrné distribuci, ale k rozdělení podle ekonomických zásluh. Proto jsou některé země velmi bohaté, středně bohaté, středně chudé a velmi chudé.

Učitel/ka by pak v této souvislosti mohl/a dětem ukázat dva různě velké koláče a tím srovnat HDP na obyvatele v Rakousku a České republice. Od tohoto srovnání se pak může odvinout následná diskuze se žáky.

Více o selekci a komparaci ukazatelů je možné nalézt v diplomové práci Mileny Hejtmánkové, kapitola 4, Vybrané ukazatele – příklady regionálního srovnávání využitelného ve výuce, str. 97 - 134.

Za téma experimentálních hodin jsem si zvolila Životní úroveň, Problémy současného světa a Životní spokojenost – štěstí. K jejich výběru jsem se inspirovala v učebnici Fraus – Občanská výchova 9, kde jsou právě tato témata zakomponována do hodin a ve kterých lze vhodně využít informací získaných během psaní mé diplomové práce.

Datum: 20. 5. 2010

Třída: 9. ročník

Téma hodiny: Životní úroveň⁶¹

Cíl hodiny: žáci se seznámí s pojmem životní úroveň, vyvodí jeho definici, naučí se uvažovat o praktické stránce socioekonomických ukazatelů, dokáží je vysvětlit a zhodnotit podle nich kvalitu života u nás i jinde ve světě

Motivace: asociogram, počítání vlastních nákladů na život

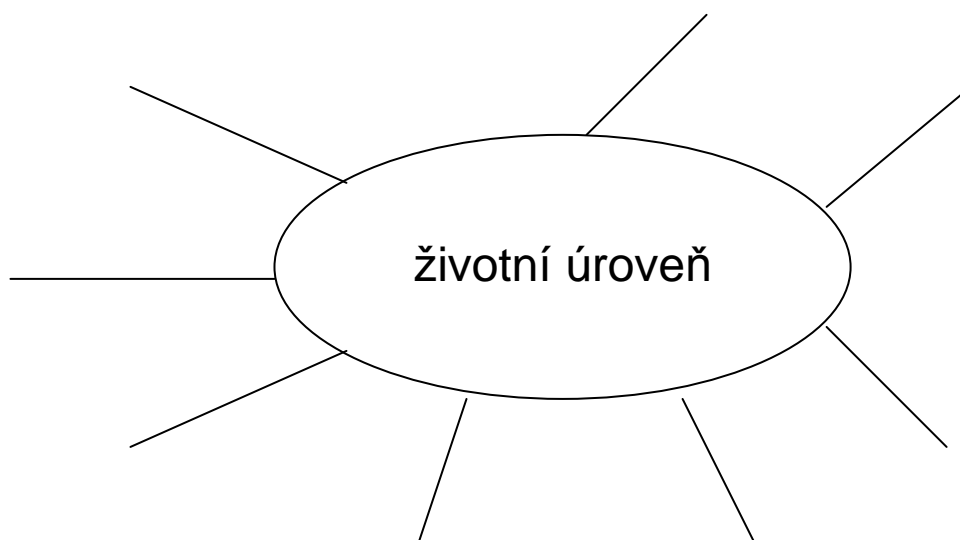
Pomůcky: tabule, křída, grafy

Dobrý den, posad'te se!

I. fáze: 15 minut

Na tabuli napíší slovo úroveň. Žáci mají za úkol vymyslet alespoň 5 přídavných jmen, která by se k pojmu úroveň hodila. Někdo určitě řekne životní úroveň, která je tématem naší hodiny.

Zeptám se, co si pod tímto pojmem představují, a napíší ho na tabuli. Žáci k němu chodí libovolně psát své nápady, které poté prodiskutujeme, každý zdůvodní a vysvětlí svoje heslo. Všichni si mapku načrtnou i do sešitu.

---

⁶¹ Lze předpokládat, že uvedená témata budu ve všech hodinách probírat až dvě vyučovací hodiny.

II. fáze: 20 minut

Zeptám se, kdo si rád kreslí, a ten nám pak namaluje obrázek žáka na tabuli. Pokud to bude sportovní třída, nakreslíme hokejistu či fotbalistu, pokud to bude matematická třída, můžeme namalovat Einsteina apod. Společně si určíme naše osobní náklady na 1 měsíc.

Spočítáme si, kolik vše stojí a na kolik korun nám vyjdou naše měsíční výdaje:

Internet – 450 Kč

Koníčky – 250 Kč

Kapesné – 500 Kč

Zábava – 500 Kč

Hygiena – 150Kč

Oblečení – 2 000Kč

Jídlo – 2 000 Kč

MHD – 400 Kč

Nájem – 1 000 Kč (pro jednu osobu v domácnosti)

Mobilní telefon – 250 Kč

Celkem = 7 500 Kč

Došli jsme na částku 7 500 Kč. Je to pro vás hodně nebo málo? V čem byste byli ochotní šetřit, co byste omezili?

Poznámka: Teď si představte, že podle odhadů více jak 1,2 miliarda lidí musí vyžít s méně než jedním dolarem na den = méně než 19 Kč. Jejich náklady na jeden měsíc jsou tedy kolem 580 Kč. Z toho pro nás vyplývá, že Česká republika je extrémně bohatý stát, aniž si to mnohdy uvědomujeme.

III. fáze: 15 minut

Všechny vaše náklady, které jste zde uvedli, jsou součástí životní úrovně. Lze podle nich usuzovat, jak se vám daří, jaká je vaše kvalita života a životní úroveň. Každý mi tedy zkusí vymyslet vlastní definici životní úrovně (např. materiální a duševní spokojenost jedince). Tu nejhezčí si pak společně zapíšeme do sešitu.

Máte podle vás dostatečnou životní úroveň?

Jak to, že má každý jinou hranici životní úrovně?

Víte, kde se mají lidé lépe a kde naopak hůře? USA, Čína, Japonsko, Švýcarsko, Rakousko, Německo, Francie X Afrika, část Asie

Čím je to dáno? Čím je vyšší ekonomika, tím je vyšší životní úroveň.

IV. fáze: 30 minut

Co všechno ovlivňuje dobrou ekonomiku a dobrou životní úroveň a jak?

Rozdám žákům prázdnou tabulku, kterou se pokusíme společně vyplnit.

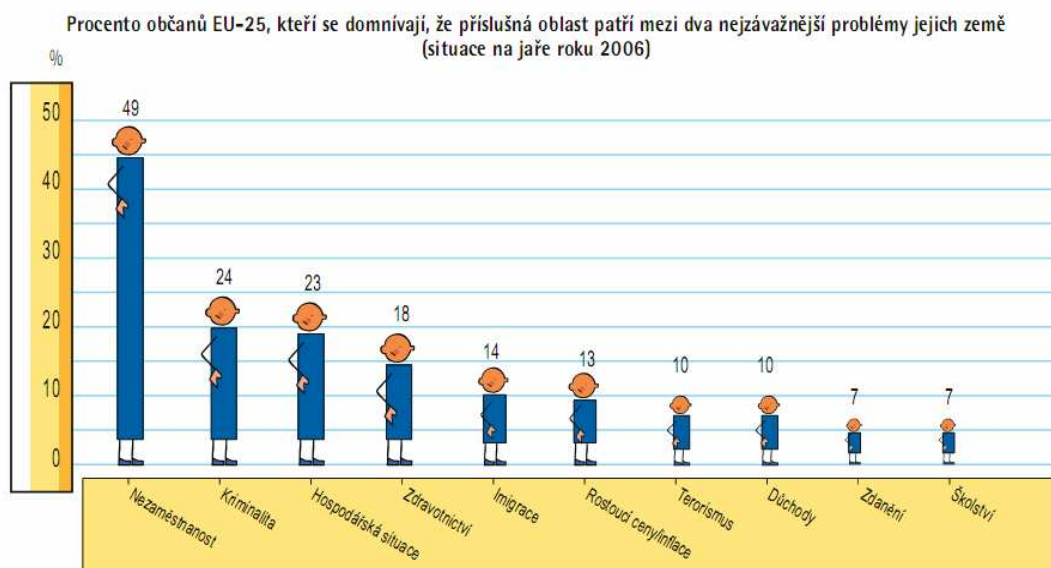
Socioekonomické ukazatele	Vliv těchto ukazatelů
vzdělání	lepší pracovní příležitosti
počet obyvatel	přelidněnost X malá porodnost malý počet obyvatel = málo prac. sil
výzkum	výroba nových technologií
zaměstnanost	mzda = uspokojování tužeb a přání
infrastruktura	možnosti dopravy a cestování
životní prostředí	produkce odpadu, skleníkové plyny
průměrná délka života	V rozvinutých zemích délka života stále stoupá.
možnosti bydlení	úroveň bydlení a možnosti bydlení
mezinárodní obchod	konkurence = lepší kvalita a nižší cena

Pojem socioekonomický se skládá ze slov sociální a ekonomický. Dokázali byste vysvětlit, proč mají vztah k ekonomii i společnosti?

Ukáži obrázkové grafy. Diskutujeme a vysvětlujeme si jednotlivé jevy.

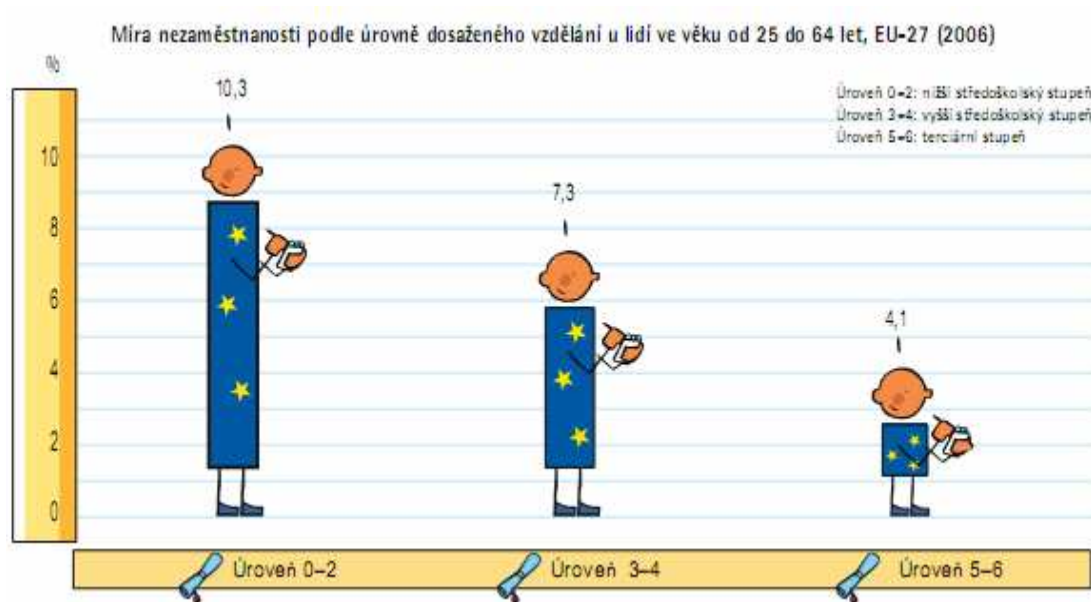
Graf 1

Problémy země

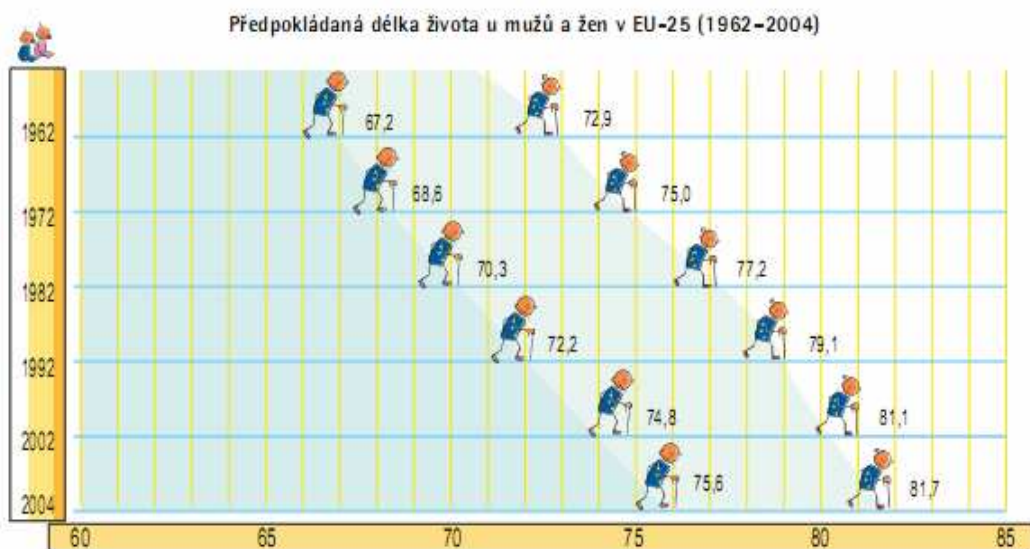
Graf 2

Míra nezaměstnanosti podle vzdělání

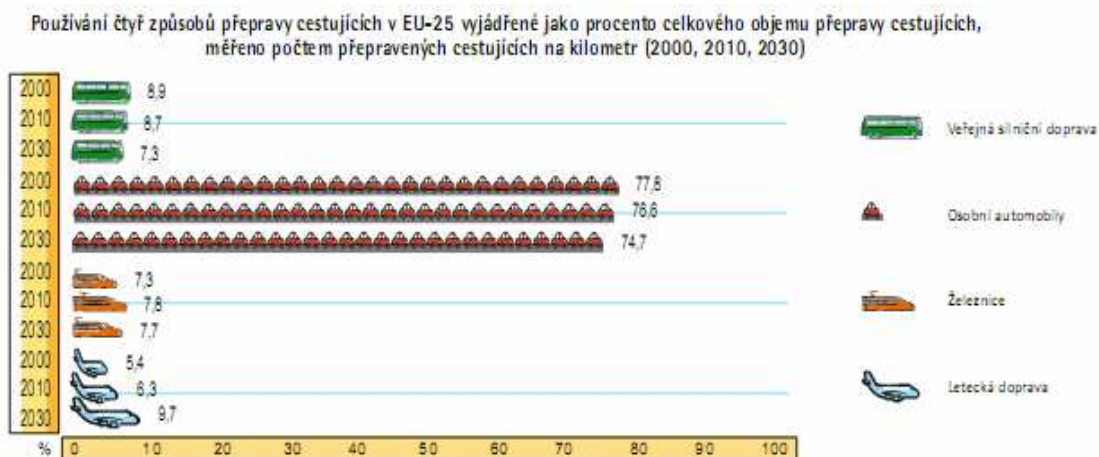
Graf 3

Předpokládaná délka života

Graf 4

Infrastruktura

(Zdroj: Evropská komise. Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech. Lucembursko: Evropská společnost, 2007, str. 66, 31, 12, 55. ISBN 92-79-03605-X., dostupné i v online podobě;

URL: http://ec.europa.eu/publications/booklets/eu_glance/66/cs.pdf; [25.3.2010].)

V. fáze: 10 minut

Souvisí dobrá životní úroveň s tím, že jste v životě šťastní?

Co všechno ovlivňuje šťastný život?

Obsahuje tedy jen materiální stránky?

Kde myslíte, že se mají lidé lépe, šťastněji a proč?

VI. fáze: 5 minut

Evaluace: na tabuli vyvěsím papíry s otázkami:

Co jsem se dnes naučil/a?

Pochopil/a jsem všechny zmíněné pojmy?

Co mě dnes nejvíce bavilo, zaujalo?

Jak dnešní téma hodiny souvisí s mým životem?

Datum: 25. 5. 2010

Třída: 9. ročník

Téma hodiny: Problémy současného světa

Cíl hodiny: žák dokáže vysvětlit a popsat globální problémy lidstva, zamýšlí se nad pomocí a nad stylem svého života, naučí se pojem ekologická stopa

Motivace: vlastní práce, ekologická stopa

Pomůcky: slovník cizích slov, papíry, obrázky, křída, tabule

Dobrý den, posad'te se!

I. fáze: 15 minut

Děti, já mám dneska veliký problém s tím, že nesvítí sluníčko a je zataženo. Jaký máš problém ty, Tomáši? Vyvolám pár žáků.

Má s něčím problém třeba vaše třída? Nemá? Tak to jste šťastní, protože celý svět má problémy, o kterých si dnes budeme povídat.

Určitě víte, co znamená slovo globální. Dokázali byste to vysvětlit spolužákovi?

Poté někomu podám slovník cizích slov a přečteme si, jak je v něm vysvětleno slovo globální.

Jaká slova se ti vybaví při pojmu globální?

Co patří mezi globální problémy lidstva? Návrhy píšeme na tabuli.

II. fáze: 15 minut

Rozdám papíry a každý má za úkol nakreslit, popsat zvolený globální problém nebo napsat krátkou báseň či úvahu. Stanovím jim časový limit 15 minut.

Práce si vyberu a na konci hodiny je zhodnotíme.

III. fáze: 15 minut

Každý z nás zanechává svým způsobem života na Zemi stopu, tzv. ekologickou stopu, která se dá popsat jako plocha jedince nutná k zajištění jeho potřeb a následné likvidaci odpadů. Celkově na člověka vychází 2,1 ha.

Dokážete si tuto plochu představit? Ne? Já také ne, ale můžeme se ji pokusit společně převést do km^2 a m^2 .

$$1 \text{ ha} = 0,01 \text{ km}^2$$

$$1 \text{ ha} = 10\,000 \text{ m}^2$$

$$2,1 \text{ ha} = 0,021 \text{ km}^2$$

$$2,1 \text{ ha} = 21\,000 \text{ m}^2$$

Pro srovnání je plocha $21\,000 \text{ m}^2$ téměř srovnatelná se zastavenou plochou obchodního centra Nový Smíchov, jeho užitná plocha nákupních galerií je $85\,150 \text{ m}^2$.

Je to pro vás hodně nebo málo? Dokázali byste žít na $21\,000 \text{ m}^2$?

Dokážete odhadnout, kdo má ekologickou stopu největší? Zkuste každé národnosti přiřadit jednu stopu. Pracují ve dvojicích. Následuje vyhodnocení a diskuze.

Čech

Američan

Etiopan

Číňan

Američan

Čech

Číňan

Etiopan

IV. fáze: 30 minut

Zapíšeme si poznámky z hodiny do sešitu a vrátíme se k pracím ze začátku hodiny. Vylepíme si je na tabuli a na zeď. Nastává diskuze o výtvorech, nastíníme řešení některých problémů a způsoby pomoci. Zopakujeme si některé ekologické a světové organizace (OSN, NATO, WHO, UNICEF, Greenpeace), zeptám se na angažovanost žáků v globálních problémech – zda třídí odpad, jsou členy nějaké organizace nebo jestli plýtvají energií, spotřebním zbožím, přejídají se. Zda slyšeli o adopci na dálku nebo někdy poslali DMS postiženým oblastem. Které problémy (záplavy, zemětřesení) a kde v poslední době zaznamenali?

Datum: 1. 6. 2010

Třída: 9. ročník

Téma hodiny: Životní spokojenost, štěstí

Cíl hodiny: žák dokáže popsat životní spokojenost, zamýšlí se nad sebou a vlastní seberealizací, stanoví si vlastní hodnoty štěstí

Motivace: balón

Pomůcky: papíry, křída, tabule

Dobrý den, posad'te se!

I. fáze: 15 minut

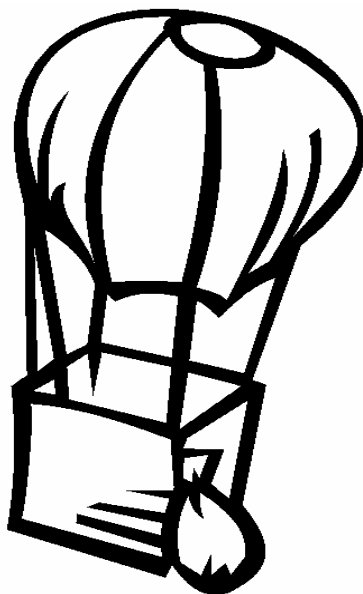
Motivuji žáky obrázkem balónu. Nakreslím ho na tabuli, žáci si ho malují do sešitu.

Do koše balónu napíšeme JÁ – žák se tam může i nakreslit.

Do plachty balónu mi napíší, co je nadnáší, co jim dělá v životě radost.

Pytle s pískem znamenají to, co mě brzdí, co mě tíží, co mi dělá starosti.

A přikreslíme ještě dravce nebo mraky = co mě ohrožuje, co mi kazí radost.

II. fáze: 15 minut

Následuje interpretace a diskuze. Na tabuli si napíšeme dva sloupce:

Co mi dělá radost

- rodina
- dobré známky
- dárek
- prázdniny

Co mě činí nešťastným

- nemoc
- samota
- moc práce
- smrt

Odpovědi získáme z prací žáků. Chodí je psát na tabuli.

Jak to, že každého činí šťastným něco jiného?

Čím je dáno, že máme každý jiné životní priority?

III. fáze: 20 minut

Společně z toho definujeme, co všechno patří ke šťastnému životu a určíme „recept na štěstí“.

Následuje zápis do sešitu.

Co se vám vybaví při pohledu na tento obrázek?

Jak se říká věcem, které přinášejí štěstí?

Měli jste někdy nějaké amulety? Při jaké příležitosti?

Zkuste vyjmenovat všechny amulety, na které si vzpomenete.

IV. fáze: 20 minut

Každý mi zhodnotí své období. Napíše minimálně 5 důvodů.

Myslím si, že jsem šťastný, protože .....

Kdo není šťastný, napíše proč.

Následuje diskuze.

V. fáze:5 minut

Domácí úkol: každý si doma vyhledá minimálně 3 citáty týkající se štěstí. Do rámečku si dá ten, který se mu bude jevit jako nejhezčí a pěti větami se ho pokusí vysvětlit.

Závěr

Cílem mé práce byl výběr a popis socioekonomických ukazatelů a jejich následné zařazení do kontextu hodin výchovy k občanství. I když práce nepředcházela pedagogické praxi, vyzkoušela jsem si realizaci stanoveného cíle na žácích 9. ročníku základní školy. Hodinu na téma Životní úroveň jsem odučila pro srovnání ve dvou třídách.

Podrobné shrnutí postřehů z výuky uvádím v příloze a ne v samotné práci, neboť jsem se rozhodla pro uskutečnění až po sepsání diplomové práce z důvodu bližšího zájmu o funkčnost sestavené hodiny. Hodina byla pro žáky zajímavá, v obou třídách byla příjemná atmosféra a studenti se aktivně zapojovali do výuky. Největší zájem projeví o počítání svých měsíčních výdajů, o srovnání ČR s Afrikou a o informaci, že naše republika patří mezi bohaté státy.

Dle odučených hodin se domnívám, že cíl se mi podařilo splnit, neboť žáci diskutovali nad nezaměstnaností, ekonomickou situací či inflací v rámci vlastní životní úrovně a prakticky se zamýšleli nad důsledky těchto jevů v jejich životech.

I když téma mé práce zní „Makroekonomické ukazatele a jejich využití při výuce“, jevílo se mi jako neudržitelné využívat v hodinách na základní škole tyto nesnadné indikátory. Samozřejmě je možné jejich zařazení do výuky, ale pochybuji o možnosti příjmu a pochopení u mladých recipientů.

Makroekonomické údaje jsou nepochybně velmi složité ukazatele, které navíc neberou v úvahu pocity a životní podmínky obyvatel, i když vypovídají o ekonomické úspěšnosti či neúspěšnosti dané země. To je důvod, proč jsem se v práci zaměřila především na jejich alternativy, které v posledních letech vzbuzují stále více pozornosti a mohou se v budoucnu stát i novými ukazateli pro hospodaření země.

Alternativní koncepty nebo ukazatele, jimiž jsou v práci uvedené index kvality života, index štěstí a index lidského rozvoje, jsou dnes velmi aktuální, protože se zaměřují také na životní prostředí a pomoc velice chudým státům. Zdá se mi proto vhodné začlenit je do výuky a upozornit žáky na jejich konzumní a bezohledný

způsob života vzhledem k životnímu prostředí. Působením na mladou generaci můžeme změnit náš styl života, který překračuje možnosti planetárních zdrojů a kterým bychom sami mohli zničit naši planetu. Práce tak může sloužit jako pomůcka při tvorbě podobně zaměřených hodin a při ovlivňování způsobu myšlení mladých lidí.

V první kapitole práce se zabývám postavením výchovy k občanství v RVP a její strukturou. Zamýšlím se i nad volbou, vhodností a využitím socioekonomických ukazatelů ve výuce. Druhá kapitola obsahuje charakteristiku České republiky z hlediska geografického, historického a ekonomického. Domnívám se, že tato hlediska jsou potřeba brát v úvahu zejména při komparaci jednotlivých zemí. V kapitole je popsán také nástin makroekonomických indikátorů a kritika hlavního ekonomického ukazatele – hrubého domácího produktu. Kapitulu 3 pokládám za stěžejní část práce (je také nejobsáhlejší), ve které jsou popsány vybrané alternativní socioekonomické ukazatele, tj. index kvality života, index štěstí a rozvojové cíle tisíciletí. Poslední kapitola, kapitola 4, je praktickou částí práce, ve které jsou v praxi využity poznatky z předchozích kapitol a jsou zařazeny do kontextu hodin ekonomie. Ve vyučování je brán zřetel na didaktické zásady, tj. snaha o příznivou atmosféru pomocí motivačních úloh, využitelnost poznatků v praktickém životě, zásada názornosti v podobě obrázkových grafů aj.

Využití těchto alternativních ukazatelů pro pedagogickou praxi se mi jeví mnohem vhodnější, zajímavější a pro pochopení i přijatelnější. Dle mého názoru je třeba postupovat v tématu makroekonomie velmi specificky, tj. nepoužívat tabulky s číselnými údaji ani neodříkávat definice jednotlivých ukazatelů. Jednou z možností je žáky seznámit s danými jevy, například v souvislosti s globálními problémy či v komparaci různých zemí.

V práci je použita metoda heuristická, která v sobě zahrnuje i vlastní překlady některých ukazatelů, v prvé řadě indexu štěstí. Obtíže mi působila především metoda výběru, která má souvislost i s praktickou částí práce, tj. kapitolou 4.

Zamýšlela jsem se nad otázkou, do jaké míry je nutné seznamovat žáky základní školy s makroekonomickými pojmy. Dle mého názoru patří toto učivo svou náročností až na střední školu. Snažila jsem se proto o jejich nepřímé zařazení do kontextu hodin. V praktické části práce jsem usilovala metodou výkladu o aktivní zapojení žáků do vyučování, vedení diskuze a motivovat je k přemýšlení.

Při práci s literaturou a internetovými zdroji jsem objevila řadu podnětů, které je možné využít v hodinách, má-li učitel/ka možnost pracovat se žáky na počítačích. Zejména bych doporučovala internetovou adresu⁶² *Hra o Zemi*, kde se žáci i učitelé dozvědí mnohé informace přiblížené pro snadnější pochopení. Další možností je online hra⁶³ *Evropa 2045*, která slouží pro vzdělávání v rámci RVP. Je vyvinuta ve spolupráci několika odborníků, mimo jiné i odborníky z Univerzity Karlovy v Praze. Slouží pro výuku ekonomie, občanské výchovy či politologie. Vede žáky k diplomacii, argumentaci, vyjednávání i k řešení problémů nebo samostatnému rozhodování. Každý hráč nebo tým spravuje jednu zemi Evropské unie a musí dbát na prosperující ekonomiku, spokojenost občanů, životní prostředí a další jevy spojené s řízením státu. Součástí stránek je také manuál pro učitele.

Závěrem bych dodala, že bych byla ráda, kdyby práce posloužila jako návrh či nápad při konstrukci hodin jak studentům pedagogických fakult, tak již pracujícím pedagogům základních škol. Z vlastní zkušenosti mohu konstatovat, že hodiny byly pro žáky atraktivní a přínosné.

---

⁶² Dostupné na serveru: *Hra o Zemi*; URL: <http://www.hraozemi.cz/> [16.3.2010].

⁶³ Dostupné na serveru: *Evropa 2045*; URL: <http://www.evropa2045.cz/> [13.4.2010].

Seznam literatury a internetových zdrojů

(abecedně)

- 1. Brázda, Radim.** Amartya Sen: Etika a ekonomika; URL:
http://profil.muni.cz/02_2002/rec_brazda_sen.html [17.4.2010].
- 2. Britské listy.** Ekonom Amartya Sen; URL:
<http://www.blisty.cz/files/isarc/0104/20010404i.html> [17.4.2010].
- 3. Buchtová, B. a kol.** Nezaměstnanost. Psychologický, ekonomický a sociální problém. Praha: Grada, 2002. ISBN 80-247-9006-8.
- 4. BusinessInfo 2007.** Strategie snižování chudoby a rozvojová asistence mezinárodních organizací; URL: <http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/rozvojova-spoluprace/rozvojove-program-mezinarodni-organizace/1001295/45901/> [18.4.2010].
- 5. CIA – Publication – The World Factbook – Czech Republic;**
URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ez.html> [10.12.2009].
- 6. Coufalíková, Šárka 2007.** Občan v ekonomických a sociálních vztazích. Metodický portál RVP – články, URL:
<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/G/1411/obcan-v-ekonomickych-a-socialnich-vztazich.html/> [4.3.2010].
- 7. Český statistický úřad.** Aktuality ČSÚ únor 2010; URL:
<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/1401-10> [17.4.2010].

- 8.** Český statistický úřad. Nejžádanější makroekonomické ukazatele ČR - XLS, URL: <http://www.czso.cz/> [15.4.2010].
- 9.** Český statistický úřad. Vymezení územních jednotek NUTS v ČR pro potřeby statistické a analytické a pro potřeby EU; URL: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/vymezeni_uzemnich_jednotek_nuts_v_cr_pro_o_potreby [10.12.2009].
- 10.** Český statistický úřad. Vývoj české ekonomiky; URL: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/p/1109-09> [14.3.2010].
- 11.** Český statistický úřad. Zeměpis, podnebí a příroda; URL: http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/tab_5_zemepis_podnebi_a_priroda [26.12.2009].
- 12.** Další vzdělávání učitelů – Tvořivá škola. URL: <http://www.vzdelavani-ucitelu.cz/klicove-kompetence/> [14.2.2010].
- 13.** Dotazníky kvality života Světové zdravotnické organizace, WHOQOL – 100; URL: http://www.drogy-info.cz/index.php/o_nas/evaluace/banka_evaluacnich_nastroju/dotazniky_kvality_zivota_svetove_zdravotnicke_organizace [26.12.2009].
- 14.** Evropa 2045; URL: <http://www.evropa2045.cz/> [13.4.2010].
- 15.** Evropská komise 2009. Hospodářské a finanční věci. Strategie EU pro růst a zaměstnanost; URL: http://ec.europa.eu/economy_finance/structural_reforms/growth_jobs/index_cs.htm [18.4.2010].

- 16.** Evropská komise. Základní fakta a čísla o Evropě a Evropanech. Lucembursko: Evropská společnost, 2007. ISBN 92-79-03605-X., (online) URL: http://europa.eu/abc/keyfigures/qualityoflife/index_cs.htm [25.3.2010].
- 17.** Gola, Petr 2009. Kde se žije nejlépe?. Finance.cz - Ekonomické ukazatele, URL: <http://www.finance.cz/zpravy/finance/203685-kde-se-zije-nejlepe/> [4.3.2010].
- 18.** Happy Planet Index – Wikipedia; URL: http://en.wikipedia.org/wiki/Happy_Planet_Index [18.4.2010].
- 19.** Hobza, Otakar 2010. Nová ekonomika I. Nadřevo.cz; URL: <http://nadrevo.blogspot.com/2010/03/nova-ekonomika-i.html> [17.4.2010].
- 20.** Holman, R. Vývoj ekonomického myšlení. Praha: Liberální institut, 1994. ISBN 80-85787-55-5., (online) URL: www.viem.sk/uni/euba/of/op/subory/getfile.php?id=162 [17.4.2010].
- 21.** Holub, Petr 2008. Víme, kde se žije v Česku nejlépe: V Pardubicích, URL: <http://aktualne.centrum.cz/domaci/spolecnost/clanek.phtml?id=609336#kraje> [3.3.2010].
- 22.** Horská, Viola 2005. Ke koncepci vzdělávacího obsahu Výchovy k občanství. Metodický portál RVP; URL: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/285/ke-koncepci-vzdelavaciho-obsahu-vychovy-k-obcanstvi.html/> [14.2.2010].
- 23.** Horská, Viola 2004. Pojetí vzdělávacího oboru Výchova k občanství v RVP ZV. Metodický portál RVP; URL: <http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/77/pojeti-vzdelavaciho-oboru-vychova-k-obcanstvi-v-rvp-zv.html/> [14.2.2010].

- 24.** Hořejšová, D. Metodické pokyny pro výuku občanské výchovy na základní škole. Praha: Fortuna, 1995. ISBN 80-7168-287-X.
- 25.** Hra o Zemi; URL: <http://www.hraozemi.cz/> [16.3.2010].
- 26.** Hra o Zemi. Ekologická stopa.; URL: <http://www.hraozemi.cz/ekostopa.html> [18.4.2010].
- 27.** Hra o Zemi. Uhlíková stopa.; URL: <http://www.hraozemi.cz/uhlikova-stop.html> [17.4.2010].
- 28.** Human Development Reports 2009 - Statistics, URL: <http://hdr.undp.org/en/statistics/> [16.2.2010].
- 29.** Informační centrum OSN v Praze – Rozvojové cíle; URL: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zaber/?i=205> [18.3.2010].
- 30.** Informační centrum OSN v Praze - Zprávy 2009; URL: <http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1529> [18.3.2010].
- 31.** Jurečka, V.; Jánošíková, I. Makroekonomie. Základní kurs. Ostrava: VŠB – Technická univerzita Ostrava, 2006. ISBN 80-248-0530-8.
- 32.** Kohoutek, R. Subjective Well-Being. ABZ slovník cizích slov; URL: <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/subjective-well-being-angl> [17.4.2010].
- 33.** Kolářová, Hana 2004. Co je a kde se vzala udržitelná spotřeba.; URL: http://www.czp.cuni.cz/enviwikidata/hk/Udrzitelna_spotreba [18.4.2010].

- 34.** Kolektiv autorů. Klíčové kompetence v základním vzdělávání. Praha: VÚP, 2007. ISBN 978-80-87000-07-6. (online) URL:
<http://naplno.osjak.cz/prirucka/zdroje/kkzv.pdf> [4.3.2010].
- 35.** Kolektiv autorů. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice. Bílá kniha. Praha: MŠMT, 2001. (online) Metodický portál RVP, URL:
http://clanky.rvp.cz/wp-content/upload/prilohy/643/priloha_bila_kniha.pdf
[4.3.2010].
- 36.** Kolektiv autorů. Občanská výchova 9. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 2006. ISBN 80-7238-528-3.
- 37.** Lebensqualität – Wikipedia; URL:
<http://de.wikipedia.org/wiki/Lebensqualit%C3%A4t> [17.4.2010].
- 38.** Mercer: Consulting. Outsourcing. Investments.; URL:
<http://www.pensionplansconsulting.biz/pressreleaselisting.htm?siteLanguage=102&idLanguage=1300&sortType=date&sortOrder=desc&geographyId=-1&topicId=-1&subTopicId=-1> [17.4.2010].
- 39.** Možný, I. Česká společnost. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.
- 40.** Přebytek a podvýživa na jedné planetě – Aktuálně, 2006.; URL:
<http://aktualne.centrum.cz/clanek.phtml?id=159572> [17.4.2010].
- 41.** Quality of Living global city rankings 2009 – Mercer survey; URL:
http://www.mercer.com/referencecontent.htm?idContent=1173105#Top_50_cities:_Quality_of_living [4.3.2010].
- 42.** Riegel, K. Ekonomická psychologie. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1185-0. (online);

URL: <http://books.google.cz/books?id=v4-3xUKu6jkC&printsec=frontcover&dq=ekonomick%C3%A1+psychologie&cd=1#v=onepage&q=&f=false> [26.12.2009].

43. Statistická ročenka České republiky 2009. Mezinárodní srovnání; URL: <http://www.czso.cz/csu/2009edicniplan.nsf/kapitola/0001-09-2009-2600> [17.4.2010].

44. Sustainable Caerphilly County Borough. Living Better, Using Less. URL: <http://www.caerphillysustainability.co.uk/> [16.2.2010].

45. Svobodová. Soudobá sociologie II. Kvalita života. URL: <http://kvalitazivota.vubp.cz/clanky.php> [27.12.2009].

46. The (Un)Happy Planet Index. Components of the HPI; URL: <http://www.happyplanetindex.org/learn/calculating/global.html> [18.4.2010].

47. The (Un)Happy Planet Index. Explore - European HPI. NEF 2009; URL: <http://www.happyplanetindex.org/explore/europe.html> [17.4.2010].

48. The (Un)Happy Planet Index. NEF 2009.; URL: <http://www.happyplanetindex.org/> [23.2.2010].

49. United Nations Millennium Development Goals - End Poverty 2015; URL: <http://www.un.org/millenniumgoals/> [18.3.2010].

50. Univerzita Karlova. Centrum pro otázky životního prostředí. Index lidského rozvoje; URL: <http://www.cuni.cz/COZP-39.html> [27.12.2009].

51. Vít, Josef 2005. Tvorba HDP. Britské listy; URL: <http://www.blisty.cz/art/25997.html> [16.3.2010].

52. Vzdělávací program ZŠ M. Horákové – osnovy předmětů; URL:

<http://www.zshorakhk.cz/skola/svp/osnovy.htm> [26.12.2009].

53. World Values Survey. Inglehart-Welzel Cultural Map of the World, URL:

<http://www.worldvaluessurvey.org/> [24.2.2010]

54. Zákon č. 17/1992 Sb. o životním prostředí, §6, URL:

http://www.eis.cz/dokumenty/44_5_0_12005-10-29_18-25-54.htm [17.4.2010].

Seznam tabulek a obrázků

Tabulka 1	
<i>Vybrané makroekonomické ukazatele ČR</i>	- 24 -
Tabulka 2	
<i>Pět nejlépe celosvětově hodnocených měst z hlediska kvality života</i>	- 34 -
Tabulka 3	
<i>Kvalita života dle regionu (nejlepší pětice měst)</i>	- 35 -
Tabulka 4	
<i>Caerphillský index</i>	- 49 -
Obrázek 1	
<i>Emise skleníkových plynů</i>	- 18 -
Obrázek 2	
<i>Princip lidské existence</i>	- 29 -
Obrázek 3	
<i>Maslowova pyramida potřeb a hodnot</i>	- 31 -
Obrázek 4	
<i>HDP na obyvatele v PPS (2005)</i>	- 38 -
Obrázek 5	
<i>Ekologičtí dlužníci a věřitelé</i>	- 47 -
Obrázek 7	
<i>Spokojenost občanů</i>	- 52 -

Seznam grafů v experimentální hodině

Graf 1

Problémy země - 67 -

Graf 2

Míra nezaměstnanosti podle vzdělání - 68 -

Graf 3

Předpokládaná délka života - 68 -

Graf 4

Infrastruktura - 69 -

Příloha

Shrnutí postřehů z výuky na základě experimentální hodiny

Výuku jsem provedla po sepsání diplomové práce, abych si ověřila možnosti využití mého cíle v praxi. Hodinu na téma Životní úroveň jsem odučila ve dnech 12. a 13. dubna 2010 pro srovnání ve dvou devátých třídách na ZŠ Dukelské ve Strakonících. V této souvislosti musím poznamenat, že žáci jsou již bez přijímacích zkoušek přijati na střední školy a pedagogové se shodují, že už o školu nejeví zájem a motivace k učení a práce v hodině je o poznání slabší. Přesto jsem byla příjemně překvapena, jakým způsobem se žáci zapojili do diskuze a u některých studentů bylo vidět, že je hodina baví.

První třída byla složena z 21 žáků. Jak jsem se dozvěděla od třídní učitelky, studenti se na výuku těšili a podle toho také vypadala i hodina. Probíhala v příjemné atmosféře, žáci se aktivně podíleli na výuce. Dle mého názoru je téma a jeho zpracování zaujalo a vedlo je k zamyšlení nad vlastní životní úrovní spojenou s měsíčními výdaji rodičů na jejich potřeby. Došli jsme na částku přes 10 000 Kč. Při mém podnětu, že okolo 1,2 miliardy lidí žije s jedním dolarem na den, tedy s 580 Kč měsíčně, by se žáci byli bývali ochotni hypoteticky omezit o 2 000 Kč. Snažila jsem se žáky dovést k tomu, aby se zamysleli nad svým blahobytným životem a uvědomili si, že je Česká republika bohatý stát, i když si to podle mého zjištění více jak polovina studentů nemyslela. Mnozí byli komparací s Afrikou a Západem překvapeni, někdo dokonce namítal, že se přeci s Afrikou nemůžeme srovnávat. Z obrázkového grafu nebyli moc překvapeni, někteří už se s ním prý setkali v hodinách informatiky.

Z evaluace⁶⁴ jsem se dozvěděla, že hodina je bavila, nejvíce se jim líbilo kreslení postavičky na tabuli se společným počítáním výdajů na měsíc a výklad

---

⁶⁴ Evaluace slouží vyučujícímu ke zjištění efektivity a úspěšnosti stanovených cílů či samotného pedagogického procesu. Provádí se obvykle na konci hodiny. Pro vyhodnocení jsem použila formu následujících otázek, na které mi žáci měli odpovědět.

vedený formou diskuze. Z hodiny jsem odcházela s příjemným pocitem, výuka se mi v této třídě vedla velmi dobře.

Druhá třída byla výběrová matematická o 15 žácích. Přestože byla složena převážně z chlapců, kteří zpočátku nejevili moc ochotu pracovat, při počítání výdajů se nakonec zájem zvedl a dle mého názoru se hodina také poměrně vydařila. V této třídě jsme dospěli k hypotetické částce přes 8 000 Kč a při teoretických škrtech svých výdajů se žáci omezili také o 2 000 Kč. Zajímavé bylo zjištění, že vůbec nikdo si nemyslel, že Česká republika je bohatý stát, i když na tabuli měli své měsíční náklady.

Z reakcí jsem usoudila, že některé zaujal obrázkový graf, ze kterého mi měli sami zdůvodnit, jak souvisí např. nezaměstnanost, inflace, imigrace, školství či hospodářská situace s životní úrovní. Oproti první třídě mi vymysleli vlastní velmi výstižnou definici životní úrovně (vše, co si mohu dovolit).

Nejvíce v této třídě žáky zaujalo opět počítání měsíčních výdajů a platové zatížení rodičů, komparace s Afrikou a informace o peněžních (ne)možnostech, obrázkový graf a tvrzení, že Česká republika je bohatý stát, protože si to nikdo nemyslel. Dalším shodným bodem bylo, že se jim líbila hodina vedená formou diskuze.

Pro srovnání musím podotknout, že se mi lépe učilo v první třídě, i když tam byl vyšší počet žáků. Ačkoliv by se dalo očekávat, že práce ve výběrové třídě bude snadnější, nebylo tomu tak.

Závěrem bych podotkla, že i když byla hodina navržena jako experiment, ověřila se v praxi dle mého názoru úspěšně a žáky oslovila. Děti jsou přístupné se ptát a učit se nové věci, mají zájem poznávat, ale učitel/ka je musí zaujmout, což dá mnohdy více práce a ne vždy se úsilí může vyplatit.

-
1. Co mě v hodině nejvíce bavilo?
  2. Pochopil/a jsem všechny zmíněné pojmy?
  3. Jak téma souvisí s mým životem?
  4. Co mě nejvíce zaujalo?